

Arheološki krajolik Grada Labina

Višnjić, Ena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:106789>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

PREDDIPLOMSKI STUDIJ ENGLJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST I ARHEOLOGIJA

ENA VIŠNJIĆ

ARHEOLOŠKI KRAJOLIK GRADA LABINA

Završni rad

Pula, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

PREDDIPLOMSKI STUDIJ ENGLISKI JEZIK I KNJIŽEVNOST I ARHEOLOGIJA

ENA VIŠNJIĆ

ARHEOLOŠKI KRAJOLIK GRADA LABINA

Završni rad

JMBAG: 0303090205, redovni student

Studijski smjer: prijediplomski studij engleskog jezika i književnosti i arheologije

Predmet: Arheologija krajolika starog Sredozemlja

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: arheologija

Mentor: doc. dr. sc. Katarina Gerometta

Pula, rujan 2023

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Višnjić Ena, kandidat za prvostupnika Engleskog jezika i književnosti i Arheologije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan, 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Višnjić Ena dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom Arheološki krajolik Grada Labina koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan, 2023.

Potpis

Sažetak

Tema završnog rada je Arheološki krajolik Grada Labina. Područje Grada Labina bogato je arheološkim nalazištima od kojih je većina slabo istražena. Cilj ovog završnog rada je kartirati nalazišta Grada Labina te ih prikazati u povijesnom i arheološkom kontekstu. U ovom radu ukratko će biti opisani svi lokaliteti unutar administrativnog područja Grada Labina od prapovijesti do XV. stoljeća. Nalazišta su u radu grupirana po razdobljima (prapovijest, antika, srednji vijek) te su izrađene tematske karte.

Ključne riječi: Labin, prapovijest, antika, srednji vijek, arheološka nalazišta

Abstract

The topic of the final paper is the Archaeological Landscape of the City of Labin. The area of the city of Labina is rich in archaeological sites, most of which have been poorly explored. The aim of this final work is to map the sites of the City of Labin and present them in a historical and archaeological context. This paper will briefly describe all localities within the administrative area of the City of Labin from prehistory to the 15th century. In the paper, the sites are grouped by periods (prehistory, antiquity, middle ages) and thematic maps have been created.

Keywords: Labin, prehistory, antiquity, middle ages, archeological sites

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Geografske karakteristike	1
3. Kratka povijest Labina	4
4. Povijest istraživanja i izvori za proučavanje Labina	6
5. Stari grad Labin	9
6. Arheološka nalazišta Grada Labina	12
6.1. Prapovijest	12
6.1.1. KUNCI / GRAČIŠĆE	13
6.1.2. TIHOVINA / TIHOVINJE	15
6.1.3. GRADINSKO NASELJE BULIGRAD	17
6.1.4. SKUPINA PRAPOVIJESNIH TUMULA RIPENDA	17
6.1.4.1. STANDAR (x 5434586; y 4996754; z 474)	18
6.1.4.2. HRPT MUNAC, K. 435 M (x 4534801; y 4997524; z 435)	18
6.1.4.3. OBRONAK IZMEĐU HRPTA I RT MUNAC (x 5435036; y 4998019; z 386)	19
6.1.4.4. GROMAČA NA RUBU VISORAVNI (x 5434946; y 4998442; z 371)	20
6.1.4.5. RT MUNAC, K. 377 M (x 5435294; y 4998674; z 371)	20
6.1.4.6. K. 330 m (x 5435212, y 4998888; z 327)	21
6.1.4.7. ZONA PRIJEVOJA NA HRPTU MUNAC	22
6.1.5. SV. GAL	22
6.1.6. GRAČIŠĆE	22
6.1.7. GRADINA PRTLOG	23
6.1.8. PRAPOVIJESNI LOKALITET BOBRINA	23
6.1.9. PEĆINA TRDAČINA	24
6.1.10. PERVODRAŽE	25
6.2. Antika	26
6.2.1. LOVRONCI	27
6.2.2. KROJNICA	27
6.2.3. PRTLOG	28
6.2.4. PRTLOG – PODMORSKI LOKALITET	29
6.2.5. RABAC – POZICIJA NEKADAŠNJE BENZINSKE PUMPE	29
6.2.6. RABAC – MASLINICA	30

6.2.7.	RABAC – SV. ANDRIJA.....	31
6.2.8.	RABAC – NEPOZNATO NALAZIŠTE.....	32
6.2.9.	PODLABIN – NOVE ZGRADE.....	33
6.2.10.	PODLABIN - KIKOVO.....	34
6.2.11.	MARCILNICA.....	34
6.3.	RIPENDA.....	36
6.3.	Srednji vijek.....	37
6.3.1.	RABAC – KAPELA SV. ANDRIJE.....	38
6.3.2.	KAPELA SV. ADRIJANA.....	39
6.3.3.	CRKVA ROĐENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE.....	39
6.3.4.	KAPELA SVETE MARIJE MAGDALENE.....	41
6.3.5.	KAPELA SV. KUZME I DAMJANA.....	42
6.3.6.	KAPELA SV. MIKULE.....	43
6.3.7.	KAPELA SVETOG DUHA.....	45
6.3.8.	KAPELA SV. GALA.....	46
6.3.9.	KAPELA SV. FLORIJANA.....	48
6.3.10.	KAPELA SV. IVANA.....	49
6.3.11.	KAPELA SV. MAVARA.....	49
6.3.12.	KAPELA SV. JURJA.....	51
6.3.13.	CRKVA SV. JUSTA.....	53
6.3.14.	CRKVA SV. VIDA I MODESTA.....	54
6.3.15.	KAPELA SV. IVANA U ROGOČANI.....	54
6.3.16.	SREDNJOVJEKOVNO GROBLJE ROGOČANA.....	54
7.	Zaključak.....	55
8.	Popis literature.....	57

1. Uvod

Zbog povoljnog položaja u sjeveroistočnom dijelu Jadranskog mora, te kao poveznica za Srednju Europu i Mediteran, Istra je oduvijek imala važnu ulogu i bila je od velikog interesa susjednim silama.

Na istočnoj obali Istre, orijentiran između Pule i Rijeke, smjestio se Grad Labin. Položaj grada u reljefu uvjetovao je tome da je ovo područje već u prapovijesti bilo naseljeno, a kontinuitet naseljenosti nastavlja se kroz rimsku vladavinu, kroz vrijeme seoba i od srednjeg vijeka pa do danas. Njegova izoliranost, dostupan izvor vode i povoljan povišeni položaj osigurali su neprekinut tijek života.

Područje Labina i Labinštine, uz ostatak istočne obale Istre, jedno je od slabije arheološki istraženih područja Istre. Povijesni grad Labin nalazi se na istaknutom vapnenačkom brežuljku iznad novog grada - Podlabina. Iako bogato arheološkim lokalitetima, područje Grada Labina sustavno je neistraženo.

Labin se u literaturi spominje već od 2. st. pr. Kr., a prve podatke o arheološkim lokalitetima dobivamo uglavnom iz arheologa amatera iz XIX. stoljeća ili iz terenskih izvještaja djelatnika Arheološkog muzeja Istre.

Ovaj završni rad rezultat je proučavanja literature, povijesnih izvora, prikupljanja podataka koji su vezani uz lokalitete unutar granica Grada Labina te terenskog rekognosciranja. U ovom završnom radu biti će, uz pomoć literature i tematskih karti, prikazani svi poznati lokaliteti koji datiraju od prapovijesti pa do XV. stoljeća.

2. Geografske karakteristike

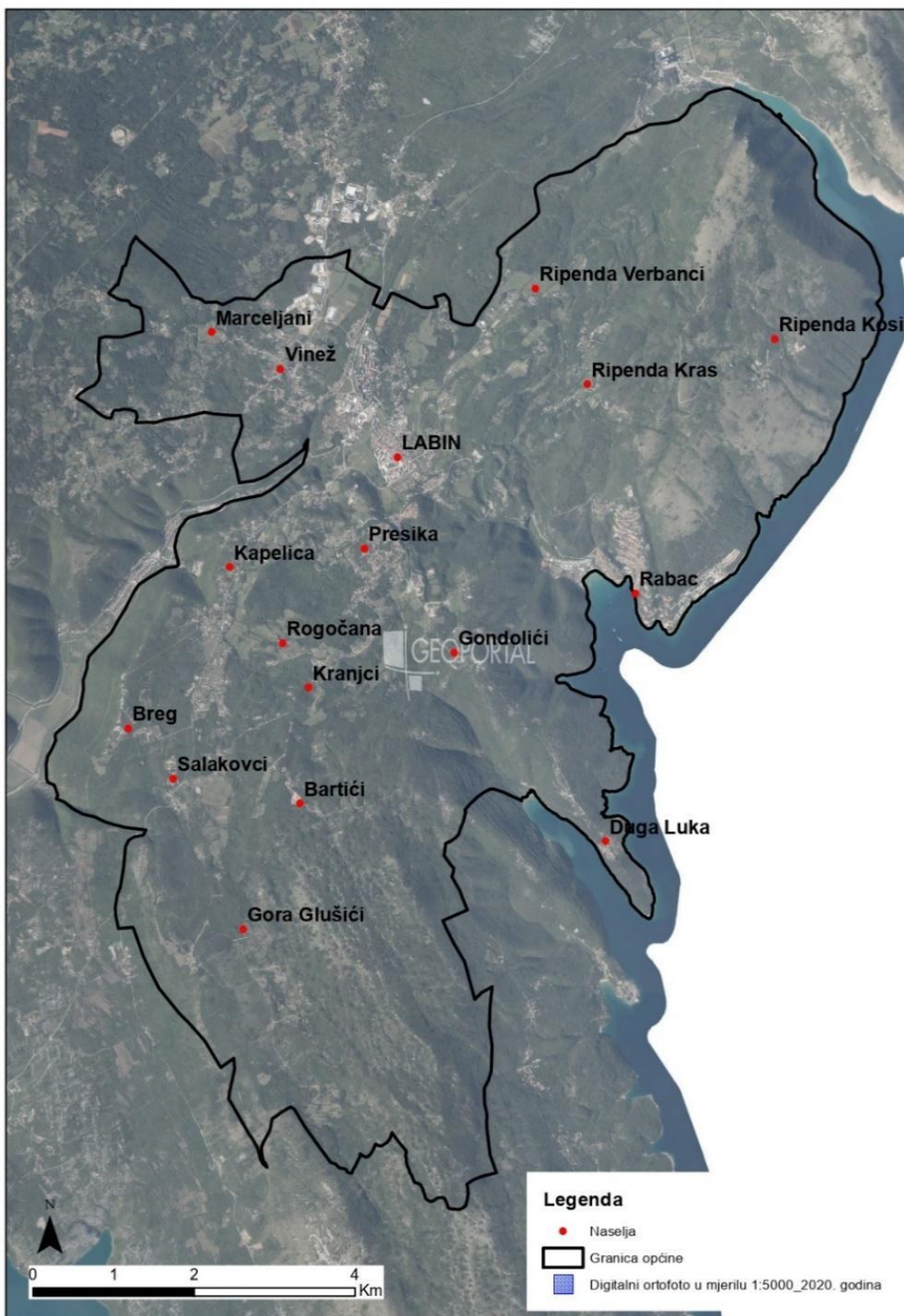
Područje Labinštine geografski možemo podijeliti u dvije cjeline čija se granica kreće dolinom rijeke Raše i njenim pritokom Donišnice, te se dalje nastavlja preko Starog grada Labina prema Rapcu. Južna strana tvori mali poluotok okružen Raškim kanalom i Kvarnerom - prosječna nadmorska visina tog kraja iznosi 300 – 450 metara. Južna

strana grebena siromašna je antičkim lokalitetima ali je dokumentirana gusta koncentracija prapovijesnih lokaliteta. Istočni dio grebena naglo se spušta u more, kršovit je, izložen buri i nepristupačan sa malim brojem dobro zaštićenih uvala koje su pogodne za naseljavanje (Prtlog - Marina – Remac – Rabac). Zapadni dio kraja spušta se prema Raškom kanalu te taj prostor obuhvaća veća kraška zaravan. Sjeverno područje karakterizirano je ujednačenim reljefom, nadmorske je visine između 200 i 300 metara te su karakteristika ovog dijela Labinštine brojna polja i šumoviti predjeli (Fučić, 1953., 67).

Ovo krško područje rasjednuto je Labinsko – Raškim bazenom u kojem se voda javlja vrlo duboko u podzemnim rudnicima. Krška podloga zajedno s blizinom Učke i odgovarajućom količinom padalina čini ovo područje značajnim izvorom pitke vode za cijelu Istru (Vragović, 2018., 10).

Položaj grada u reljefu uvjetovao je tome da je ovo područje već u prapovijesti bilo naseljeno, a kontinuitet naseljenosti nastavlja se kroz rimsku vladavinu, kroz vrijeme seoba i od srednjeg vijeka pa do danas. Njegova izoliranost i povoljan povišeni položaj osigurali su neprekinut tijek života.

Danas se grad Labin prostire na površini od 71,85 km² i sastoji se od 17 naselja: Bartići, Breg, Duga Luka, Gondolići, Gora Glušići, Kapelica, Kranjci, Labin, Marceljani, Presika, Rabac, Ripenda, Ripenda Kosi, Ripenda Kras, Ripenda Verbanci, Rogočana, Salakovci i Vinež. Dijeli se na Stari grad Labin (Città vecchia) koji je izgrađen na mjestu rimskog naselja *Albona (Alvona)* i na donji grad Podlabin (Pozzo Littorio d'Arsia), izgrađen za potrebe rudarstva i rudara za vrijeme talijanske uprave.

Slika 1. Karta Grada Labina (Izradila: Višnjčić, 2023.)

3. Kratka povijest Labina

Prvi povijesni izvor koji spominje Labin je antički pisac Artemidor iz Efeza u 2. st. pr. Kr. (Milevoj, 1999., 7). Zahvaljujući očuvanosti prapovijesnih naseobina zvanih gradine ili kasteljeri, znamo sa sigurnošću da je grad Labin naseljen još od brončanog doba. Nizali su se po visovima, uglavnom uz rub platoa kako bi u potpunosti iskoristili stratešku prednost strmih obala iznad Raše i mora. Ostatci jednog kasteljera, brončanodobna gradina Kunci, sačuvana u velikoj mjeri nalazi se u neposrednoj blizi grada Labina (Fučić, 1953., 69-70).

Tragove brončanodobnog naseljavanja pratimo i u nalazima pronađenima za vrijeme istraživanja u temeljima podrume palače Coppe (Marchesetti, 1903.).

U antičko doba grad se vodi pod imenom Albona ili Alvona, prema starijim povjesničarima XIX. stoljeća smatralo se da je to na keltskom jeziku značilo 'grad na brdu' ili 'visoko naselje' (al – visoko, bona – naselje). Imena naselja koja završavaju na -ona (Albona/Alvona, Flanona, Aenona..), prapovijesnog su porijekla, a Slaveni su ih poslije mijenjali u -in (Labin, Plomin, Nin...) (Stemberger, 1983., 11).

Za vrijeme željeznog doba, u I. tisućljeću prije Krista, Labin i cijela istočna obala od Istre do rijeke Raše u sastavu su Liburnije, što znači da Albonom vladaju Liburni. Prema Kandlerovom radu tiskanom 1862. godine u Liburniji su postojale sljedeće civitates: „1. *Phlanates čiji je centar bio Labin* i 2. *Varvarini sa Senjem...*“ (Stemberger, 1983., 9). Materijalnih tragova od vremena Liburna imamo jako malo, dok Mate Križman u knjizi *Antička svjedočanstva o Istri*, donosi podatke u grčkim i rimskim izvorima: Artemidor Efežanin u 'Sažetku jedanaest knjiga' spominje Labin: „*A iza luke Labin, dolazi luka Plomin i grad Plomin...*“ Artemidor razlikuje luku od njezinog grada, a spomenuta luka Labin je nedvojbeno današnji Rabac. Na liburnskoj obali Istre, osim Rapca, uvale pogodne za sidrenje i pristajanje bile su Sv. Marina, Prtlog i Plomin, od čega Rabac i Prtlog pripadaju naselju Alvona (Matijašić, 1998., 432). Od osnutka Labina do 177. pr. Kr. kada su Rimljani pomaknuli svoje granice do rijeke Raše, nema puno podataka. Labinsko je područje tada ostalo naseljeno potomcima Liburna među koje su se

doseljavali rimski građani, Italici, te tako ostaje do cara Konstantina (Stemberger, 1983., 11).

Pretpostavlja se da je u rimsko doba Albona bila od značaja s obzirom na njezin strateški položaj kako zbog smještaja na vrhu brežuljka tako i zbog toga što je pripadala kopnenom prometnom pravcu koji je vodio od Pule do Tarsatike: *Polā - Port. Planaticus – Arsia f. – Alvona – Tarsatica* (Matijašić, 1998., 420). Vrlo je vjerojatno da je Albona zbog toga imala manju vojničku posadu, a i mogućnost je da su se vojničke rimske obitelji ovdje naselile (Stemberger, 1983., 11). U lapidariju Narodnog muzeja Labin, čuva se kameni spomenik sa najstarijim pisanim spomenom Labina. U crkvi svetog Sebastijana, u selu Škrokoni između Labina i Svete Marine, pronađen je kameni spomenik s natpisom *Res pvblica Albonessium*. Spomenik je bio dio oltarne ploče u srednjovjekovnoj crkvi koja je izgrađena u XII. ili XIII. stoljeću na mjestu koje je bilo naseljeno još u antici. Spomenik se datira u III. stoljeće jer je posvećen caru Filipu arapskom (244. g – 249. g.). Iz naziva *res pvblica* može se zaključiti kako je Labin u III. stoljeću imao status municipija te da je imao visok stupanj autonomije, imao je vlastitu samoupravu, a njegovi građani imali su tzv. Latinsko pravo (*ius Latii*). O rimskom razdoblju najviše doznajemo proučavajući rimske natpise koji su pronađeni u razdoblju od XVIII. do XX. stoljeća na području Labina i okolice. Spomenici uglavnom govore o upravi, obiteljima koje su vladale Albonom, kultovima i božanstvima koji su se štovali i ostalo. Većina pronađenih natpisa smještena je u lapidariju Narodnog muzeja Labin (V. Kos, usmeno priopćenje).

Nakon pada Rimskog carstva 476. godine, Labin je pod oblasti Gota. U prvoj polovici VI. stoljeća vlast u Istri preuzima Bizantsko carstvo (Stemberger, 1983., 12). U želji da protjera Avare, bizantski car Heraklije poziva hrvatska i srpska plemena da protjeraju Avare i nasele se u te krajeve. Između 620. i 630. godine, krajevi su oslobođeni a plemena su se između ostalog naselila i u sjeveroistočnoj Istri, uključujući Labinštinu. Od 888. godine do 902. godine Labin je dio italsko-franačkog kraljevstva, te je od tada u sastavu romansko germanskog imperija. Početkom XIII. stoljeća do 1420. godine vladaju akvilejski patrijarsi. U to vrijeme gradom upravlja kaštald kao patrijarhov namjesnik, uz njega vlast u Labinu imalo je i župan, dva sudca i Malo vijeće odabrano

od strane pučkih obitelji (Milevoj, 1999., 9). Važna godina za Labin je svakako 1341. godina kada je akvilejski patrijarh Bertrand potvrdio Labinski statut donesen 17. kolovoza iste godine. Statut je bio osnovni pravni akt gradova, kao jedan od povijesnih izvora govori nam o životu u Labinu, o organizaciji uprave, kriminalitetu i kaznama i odredbama koje nam ukazuju na život u srednjem vijeku (Falca et al, 2023., 16). Premda će u to vrijeme grad imati određenu autonomiju, velikim dijelom će na snazi biti ranije donijeti statut.

Labin 1420. godine, bez otpora prihvaća vlast Mletačke Republike te tako dobiva administrativni ustroj pod nazivom *Terra Albona*. Venecija na čelo grada postavlja novog gradonačelnika, a gradom vlada vijeće sa 24 vijećnika. Susjedni će Plomin 1455. godine biti administrativno povezan s Labinom, a za vrijeme Austrije on će biti povezan samo sudstveno, ne i administrativno (Milevoj, 1999., 10).

Knjiga privilegija labinske komune (regesta svih dokumenata od 1325. do 1719.) neprocjenjiv je i nenadomjestiv izvor za proučavanje povijesti Labina, okolice i šire (Jelinčić, 1986.). Pazinski povjesničar Jakov Jelinčić objedinio je dokumente u svom stručnom radu tiskanom 1986. godine. U Knjizi privilegija nalazi se i dokument o predaji Labina mlečanima.

4. Povijest istraživanja i izvori za proučavanje Labina

Arheološkim lokalitetima na području Labina u XIX. stoljeću najviše su se bavila tri labinska arheologa – amatera: Tomaso Luciani, Antonio Scampicchio stariji i Antonio Scampicchio mlađi. Ovaj trojac čestim obilascima Istre i arheoloških lokaliteta, sakupljanjem velike zbirke predmeta, objavljivanjem radova i komunicirajući s tadašnjim intelektualcima i znanstvenicima o njihovim otkrićima zainteresirali su javnost željnu novih otkrića (Kos, 2005., 48). Tomaso Luciani u drugoj polovici XIX. stoljeća izdaje rad *Albona: Studi storico – etnografici*, (prijevod Labin: Povijesno – etnografska studija, Labin: Mathias Flacius, 2012.), u kojemu iznosi geografske značajke Istre, Kvarnera i ono nama važno Labina, analizira neke od brojnih arheoloških nalaza te time smješta

nastanak Labina u arheološki kontekst. Rad završava sa opisom suvremenog Labina, Labina iz njegovog doba (XIX. stoljeća) (Kocković Zaborski, 2013., 325-327). Zajedno sa Antoniom Scampicchiom, Carlom De Franceschijem (starijim), Pietrom Kandlerom, Tomasom Lucianijem, Micheleom Fachinettijem, Marcom Tamarom, Nicolòm Madonizzom i Richardom F. Burtonom, Antonio Covaz bio je član Carskog geološkog društva u Beču. Svi zajedno obilazili su Istru u potrazi za nalazima i podacima koje su poslije objavljivali u časopisima *La Provincia dell'Istria* (časopis je prvobitno objavljivao članke o poljoprivredi a zatim o zavičajnoj povijesti, arheologiji, gradskom i društvenom životu i ostalo) i *L'Istria* (časopis je pisao o temama i događajima koji su zanimali širu javnost, a koje je Kandler popratio svojim istraživanjem i pojašnjenjima). Covaz je među prvima skrenuo pažnju na činjenicu da su istarske gradine (kasteljeri) predrimska razdoblja, a ne rimska kako se tada vjerovalo (Monti, 1913., Rimanić, 2013.).

Vedran Kos u svom radu *Antička arheološka topografija municipalnog agera Alvone* povijest istraživanja antičkog perioda na Labinštini dijeli u 3 perioda: 1. razdoblje do 1900., 2. razdoblje između 1900. i 1945. i razdoblje nakon Drugog svjetskog rata (Kos, 2005., 43). Prve podatke o Labinu u vrijeme antike donosi nam P. Petronio. U djelu *Memorie sacre e profane dell'Istria* donosi nam podatke o prvim antičkim nalazima gdje opisuje nekoliko rimskih natpisa i spomenika koji su pronađeni u Labinu ili njegovoj okolini. Jedan od tih natpisa je i natpis *res pvblica Albonessivm* (Petronio, 1968, 300 – 305). Petronio nije jedini od istraživača koji u svojim djelima analiziraju spomenik s natpisom *res pvblica Albonessium*, B. Giorgini (1847.,) također među cijelim nizom antičkih natpisa pridaje posebnu pozornost prije navedenom spomeniku; zahvaljujući njegovom nagovoru spomenik je prenesen iz crkve u Škrokonima u Labin.

Skupljajući starine A. Scampicchio otvorio je prvu muzejsku zbirku u Istri u kojoj je bilo izloženo nekoliko rimskih natpisa. Osim navedenih autora, autori koji su doprinijeli poznavanju arheološke povijesti Labina su svakako P. Kandler (*Dell'antico Agro Albonese, L'Istria III*) i R. F. Burton (*Notes on the Castellieri or Prehistoric Ruins of the Istrian Peninsula, Anthropologia Vol. I.*). U drugom razdoblju koje V. Kos (2008., 43) definira od 1900. – 1945. godine sigurno je jedan od važnijih događaja otvaranje

lapidarija u prostoru gradske lože. Lapidarij je otvoren 1943. godine te je bio posvećen T. Lucianiju, a u njemu su se nalazili srednjovjekovni i novovjekovni natpisi zajedno s grbovina starih labinskih plemićkih obitelji. Vezano uz to razdoblje V. Kos ističe nekoliko autora koji su sa svojim radovima pridonijeli širenju znanja o antičkoj povijesti Labina: M. Corelli (1937.), A. Degrassi (1929.), M. Mirabella – Roberti (1937.-1938.) i P. Sticotti (1908.).

Autor kojeg je vrijedno spomenuti definitivno je i B. Fučić koji u svom radu *Izveštaj o putu po Istri 1949. godine (Labinski kotar i Kras)* obuhvaća kako geografske karakteristike područja Labinštine tako i arheološka nalazišta. Spominjući kasteljere na području Labinštine, posvećujući pažnju onom najpoznatijem – gradina Kunci, Fučić pokriva period od prapovijesti kroz antiku sve do srednjeg vijeka gdje posebnu pažnju pridaje srednjovjekovnoj sakralnoj arhitekturi (Fučić, 1953., 67 – 119).

Nakon Drugog svjetskog rata većina nalaza i nalazišta otkrivena je tijekom perioda intenzivne gradnje (60 -ih i 70 -ih godina). Unatoč velikom broju nalaza nije bilo ni zaštitnih ni sustavnih istraživanja, o svemu saznajemo iz terenskih izvještaja djelatnika Arheološkog muzeja Istre. Osim toga o pojedinim nalazima pišu pojedini autori u dnevnim novinama ili nekim stručnim časopisima. S druge strane antički municipij *Alvona* spominju mnogobrojni autori, ali u kontekstu nekih drugih općenitih tema (u sklopu epigrafskih studija, u radovima vezanim uz autohtone i rimske kultove, radovi vezani uz Liburniju, u sklopu pojedinih doktorskih disertacija...) (Kos, 2005., 44).

Programom Arheološka topografija istočne obale Istre, koji je provodio Narodni muzej Labin na čelu sa Vedranom Kosom započelo se 2004. godine sa ciljem otkrivanja novih i nepoznatih lokaliteta. Program je proveden u dvije faze, prva faza bila je proučavanje literature, povijesnih izvora i terenskih izvještaja Arheološkog muzeja Istre u Puli, nakon izrade karte sa postojećim prapovijesnim, antičkim i srednjovjekovnim lokalitetima napravljena je baza za daljnje istraživanje. Druga faza sastojala se od terenskog rekognosciranja. U radu je u kratkim crtama obrađeno 26 antičkih lokaliteta (Kos, 2005.).

5. Stari grad Labin

Slika 2. Stari grad Labin

Snimila: Višnjić, 2023.

Tragove naseljavanja pratimo od srednjeg bronačnog doba. Nalazi iz tog razdoblja pronađeni su u temeljima palače Coppe, danas su ti tragovi izgubljeni te nam o njima govore samo pisani izvori. Gradska jezgra u potpunosti je prekrila prapovijesne tragove te je danas vidljiv uglavnom srednjovjekovni identitet sa tragovima antičkih natpisa i spomenika. Carlo Marchesetti u svome djelu *I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia* (1903.) govori o radovima u podrumu ispod zgrade obitelji Coppa gdje su pronađeni rožnjaci, vrhovi strelica i sjekire. U muzeju Scampicchio u Labinu bili su pohranjeni prapovijesni nalazi, a u cisterni u blizini muzeja Scampicchio pronađeni su i odneseni u muzej ulomci kamenog oruđa, te kamena sjekira zelene boje koju je Tomaso Luciani predstavio na antropološko – arheološkom kongresu u Bologni 1871. (Marchesetti, 1903., 106).

Tragovi antike vidljivi su po starogradskoj jezgri, poput poprsja rimskog vojnika koji se nalazi kao spolija pored vratiju Sv. Flora i rimske karijatide na jednoj renesansnoj kući. (Starac, 2002., 39). O samom razdoblju govore nam kameni spomenici pronađeni u

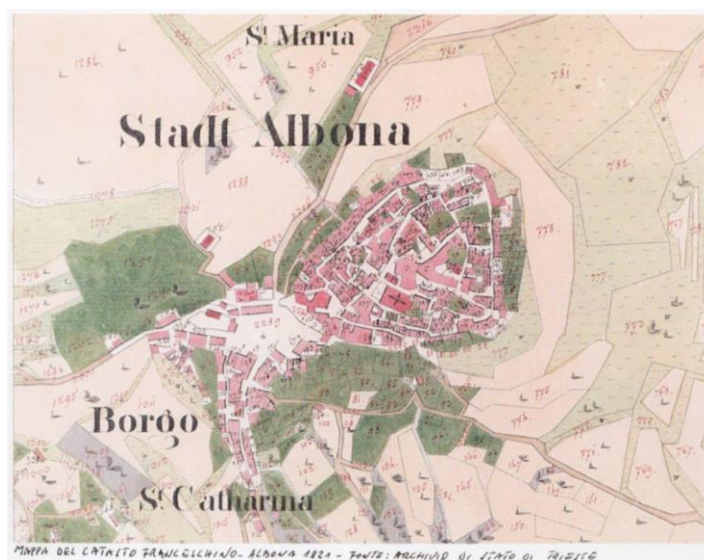
Labinu i okolici, a koji se u većem broju nalaze u lapidariju Narodnog muzeja Labin. U lapidariju muzeja nalaze se između ostalog nadgrobni i žrtveni spomenici, kamene urne i amfore pronađene na morskom dnu Rapca i u uvali Raškog zaljeva. Jedan od najvažnijih spomenika svakako je spomenik s natpisom *Res pvblica Albonessium*. Osim natpisa nisu otkriveni drugi značajni nalazi, poput tragova rimske arhitekture (Kos, 2008., 46).

Razvoj srednjeg vijeka u Labinu pratimo preko ostataka Župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marije, koja je svoje središnje mjesto zauzela unutar starogradskih zidina. Trobrodna crkva sagrađena je 1336. godine na temeljima starije crkve iz XI. st. (Šverko, 2019., 15). Još jedan srednjovjekovni centar nalazi se pored zvonika, gdje se nalaze ostatci crkve sv. Justa. Sveti Just zaštitnik je grada Labina, crkva je vjerojatno izgrađena krajem VI. stoljeća, a za vrijeme seobe naroda bila je spaljena i srušena, te je obnovljena u IX. stoljeću (Stemberger, 1983., 24). Danas su od nje vidljivi tek grubi kameni zidovi i uski prozori, 1623. godine na njenom mjestu izgrađen je crkveni zvonik. Nasuprot zvonika i ostataka crkve nalaze se ostatci srednjovjekovnog sjedišta (srednjovjekovne komune) kojom su upravljali Akvilejski patrijarsi.

Također je potrebno naglasiti da su među Labinjanima sačuvana dva toponima: Gorica i Dolica. Toponomi označavaju staru protuurbanu organizaciju i podjelu grada na akropolu i donji dio grada. Grad Labin, za vrijeme vladavine akvilejskih patrijarha, zahvaljujući vlastitoj autonomiji doživljava graditeljski procvat. Funkcionirao je kao kaštel koji je bio zaštićen zidinama i kamenim kulama, građenim sa srednjovjekovnom urbanom strukturom, a grad je unutar zidina bio podijeljen na Goricu i Dolicu (V. Kos, usmeno priopćenje).

Razvoj starogradske jezgre išao je od Gorice (gornji dio grada s akropolom, centar brončanog i željeznog doba, Rimski period) koji se zatim širio prema crkvi sv. Justa i središtu arhiđakona. Za vrijeme Venecije formira se Stari trg (*Piazza vecchia*) i Podestatova palača iz 1555. godine, a nakon njenog pada i dolaska Austrije na vlast sjedište se formira oko novog gradskog trga. Gradske zidine su prvobitno opasivale Goricu (XIV. st.), a zatim u XVI. st. nastaju nove renesansne zidine oko četvrti Dolica (Regan, Nadilo, 2013., 77). S vremenom oba obrambena pojasa nestaju, gradnjom

dvokatnih kuća i patricijskih palača zidine postaju njihovi vanjski zidovi te tako zatvaraju grad. Nekada se u sklopu zidina nalazilo šest kružnih obrambenih kula, danas je sačuvana samo ona na ulazu na starogradski trg, naziva Torjon. Gradske zidine počinjale su i završavale se na glavnim gradskim vratima, u 16. stoljeću to su bila vrata Svetog Flora, a naziv su dobila po kapeli koja se nalazila iznad njih a bila je posvećena Svetom Floru (Šverko, 2019., 6).

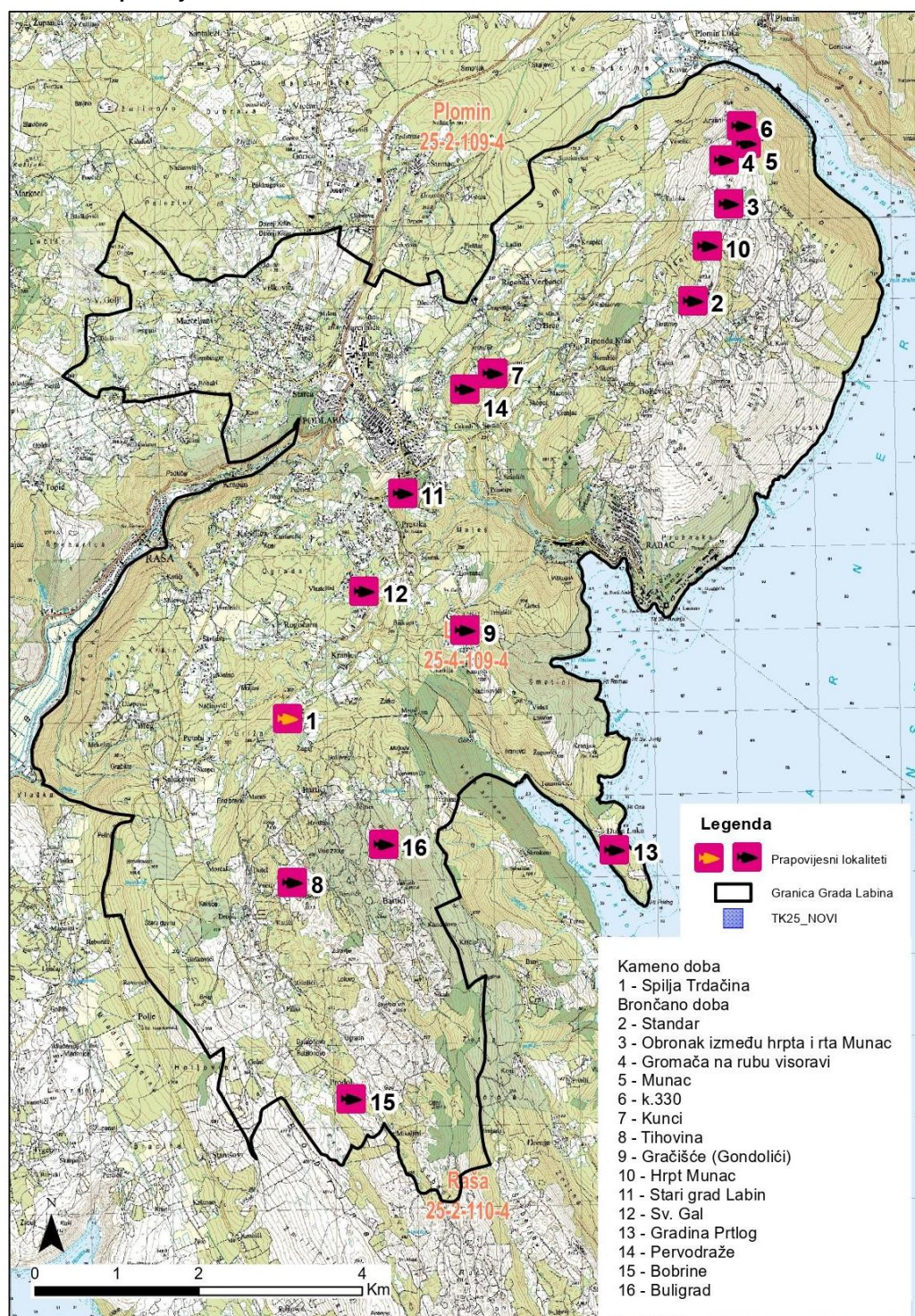

Slika 3. Katastarska karta Staroga grada Labina

Preuzeto od: Kos

6. Arheološka nalazišta Grada Labina

6.1. Prapovijest

Slika 4. Karta prapovijesnih lokaliteta (Izradila: Višnjić, 2023.)

6.1.1. KUNCI / GRAČIŠĆE

Lokacija: Labin, Breg – Ripenda

Razdoblje: brončano doba

k. č.: 695 / 49, 695 / 50 i 695 / 19

Gradina Kunci nedvojbeno je jedno od značajnih arheoloških nalazišta istočne Istre. Brojni autori gradinu spominju još od kraja XVIII. stoljeća. Labinski povjesničar amater B. Giorgini spominje je početkom XVIII. stoljeća u radu o povijesti Labina, dok sredinom XIX. stoljeća P. Kandler spominje gradinu Kunci pod njezinim izvornim nazivom – Gračišće. Naselje također spominje i u kratkim crtama opisuje C. Marchesetti. Jedan od prvih istraživača gradine bio je britanski istraživač R. F. Burton, on je izradio prvi tlocrt gradine zajedno s geografskim podacima te opisima bedema i nalaza. Početkom 60-ih godina B. Bačić izvodi nekoliko istraživanja na gradini. Sonde su otvarane uz ulaze u gradinu nakon čega su objavljeni samo opisi fortifikacijskog sustava i ulaza u naselje, keramički nalazi nikad nisu objavljeni te su pohranjeni u Arheološkom muzeju Istre u Puli (Bačić, 1970.).

Gradina Kunci nalazi se u blizini naselja Breg – Ripenda nedaleko od gradskog centra Labina. Gradina se nalazi na platou prosječne nadmorske visine 300 i 346 metara, smještena je na blagom šumovitom uzvišenju s najvećom nadmorskom visinom od 333 metra. Okružena s četiri brežuljka (Križni breg, Mali breg, Breg i Šilac), dobre vizualne komunikacije s gradinom u Starome gradu, i povezana s rimskom cestom (Albona - Flanona), gradina je imala idealan položaj gdje je bila teško uočljiva sa svih strana, dok su okolni brežuljci mogli služiti kao stražarnice. S jugoistočne strane bila je zaštićena prirodnom padinom i kamenim nasipom. Gradina je polukružnog oblika te je osim jugoistočne strane gdje je prirodno zaštićena, opasana sa dvostrukim pojasom bedema. Sama gradina dijeli se na dva dijela: gornji, uzvišeni dio naselja (akropola) i donji dio naselja. Bedemi koji okružuju gornji dio naselja dosežu debljinu i do 9,5 metara, dok su bedemi oko donjeg naselja nešto manji, širine 4 - 5 metara, visina najbolje sačuvanog

bedema iznosi 2,4 metra. Vanjsko lice građeno je od većih kamenih blokova nejednake veličine. Glavni ulaz u gradinu nalazio se na sjeveroistoku (Bačić, 1970.).

Projektom *Arheološka topografija istočne Istre* čiji je nositelj bio Narodni muzej Labin, a voditelj Vedran Kos, 2005. godine provedena su pokusna istraživanja na gradini. U gornjem dijelu naselja gdje je najviše sačuvan kulturni sloj otvorena je probna sonda. Prije samog iskopavanja, na području odabranom za sondu, pronađene su dvije 'jame'. Pretpostavlja se da je riječ o tada recentnim istraživanjima lokalaca. Već u sloju 1 pojavljuju se mnogobrojni nalazi (ulomci keramičkih posuda, životinjske kosti, izrađevine od kamena, rožnjaka i bronce, koštane alatke...). V. Kos obradio je keramiku iz drugog sloja (Kos, 2005.). Keramika je uglavnom gruba, debelih stijenki i rađena od slabo pročišćene gline, dok je fina keramika od dobro pročišćene gline i crne boje (ulomci su pohranjeni u Narodnom muzeju Labin). Ukrasi su rijetki, prevladavaju bradavičasta ispupčenja s jednom ili više kružnih kanelura. Zastupljene su i plastične trake izvedene utiskivanjem prstiju, rijetko se pojavljuje bradavičasti ukras. Gradina je bogata i metalnim nalazima (ulomak fibule, brončana alka, brončane šile, bodež i ostalo) te se smatra da je bila naseljena i u željezno doba. Budući da ti nalazi nisu zastupljeni u sloju 1 jedna od mogućnosti je da se tada samo manji dio gradine koristio. Obradom građe i usporedbom sa srodnim lokalitetima zaključeno je da je gradina najintenzivnije bila naseljena od kraja ranog brončanog doba do kraja srednjeg brončanog doba (Kos, 2005.).

Slika 5. Sonda 1

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 6. Dio bedema

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 7. Gradinski zidovi – glavni ulaz, Fn. 5501

Snimio: Bačić, 1970.

Slika 8. Gradinski zidovi – glavni ulaz, Fn. 5502

Snimio: Bačić, 1970.

6.1.2 TIHOVINA / TIHOVINJE

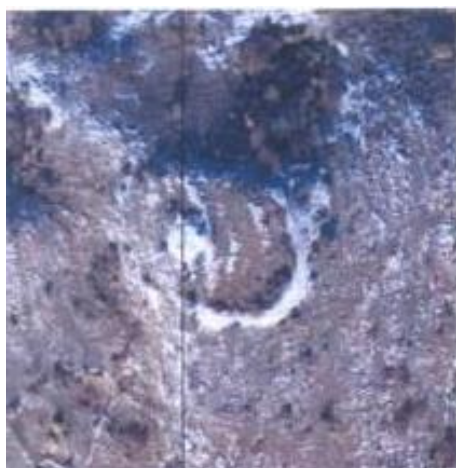
Lokacija: Labin, Gora Glušići

Razdoblje: brončano doba

k.č.: 2072 / 1

Iznad Gore Glušići, smjestio se lokalitet Tihovina/Tihovinje. Riječ je o utvrđenom naselju na vrhu stijena i grebena, smještenom na poziciji između Raškog kanala i Kvarnera. Na grebenu se nalazi kameni tumul koji je oštećen prekopavanjem i preslagivanjem kamena radi različitih zaštita i gradnje na tom dijelu, a promjer mu iznosi oko 20 metara. Teren se na istoku blago spušta dok je zapadna strana strmija. Na rubu grebena gdje je smješten tumul izgrađen je bedem potkovičastog oblika promjera od 40 do 60 metara, karakteriziran je sa dva lica većih kamenih blokova od kojih je dosta oštećeno atmosferijama i urušeno. Ulaz se nalazi na jugozapadnom dijelu bedema u blizini ruba grebena, a užina bedema iznosi oko 130 metara. Cijela površina lokaliteta bila je prekrivena travom i niskim grmljem, a zbog jake erodiranosti strše oštre stijene matične podloge. Zbog svoje povoljne pozicije Tihovinje je otvoreno prema cijeloj Istri i Kvarneru te otoku Cresu, zbog svog položaja moguće je da je imao funkciju izvidnice s obzirom

na naselje Buligrad koje se nalazi nešto niže. Površinskim pregledom terena pronađen je jedan ulomak keramike koji je odnesen u Arheološki muzej Istre. K. Mihovilić u terenskom izvještaju o posjeti Tihovinju navodi kako je o lokalitetu objavljen članak u Glasu Istre od 22.07.2008. i snimljen prilog i razgovor s Brankom Hrvatnom iz Labina koji je opisao lokalitet i sakupio ulomke tipične brončanodobne keramike, navodi da se snimak 'Brončanodobni tumul na Tihovini nedaleko Labina' može pogledati na stranicama Moje Istre (www.mojaistra.com) no tim podacima nisam mogla pristupiti (Mihovilić, 2012.).

Slika 9. Tihovinje, prikaz iz zraka

Snimila: Mihovilić, 2012.

Slika 10. Tihovinje, dio bedema

Snimila: Mihovilić, 2012.

Slika 11. Tihovinje, istočna strana

Snimila: Mihovilić, 2012.

Slika 12. Tihovinje, zapadna strana

Snimila: Mihovilić, 2012.

6.1.3. GRADINSKO NASELJE BULIGRAD

Lokacija: Labin, Gora Glušići

Razdoblje: brončano doba

k.č.: 2072 / 1

Gradina se spominje u izvještaju K. Mihovilić o gradini Tihovinje. Smjestila se na k. 442 m, nešto niže od gradine Tihovinje (Mihovilić, 2012.).

Slika 13. Buligrad – vrh na sredini slike

Snimila: Mihovilić, 2012.

6.1.4. SKUPINA PRAPOVIJESNIH TUMULA RIPENDA

Lokacija: Labin, Ripenda

Razdoblje: brončano doba

k.č.: 201 / 1

Područje Ripende smjestilo se između Labina i Plomina, sastoji se od nekoliko naselja (Breg, Kosi, Kras, Vicani, Murati...). Područje je uglavnom brdovito i krševito, a najvišu točku čini kota 474 m. Kroz razgovor s V. Kosom saznajem da se na tom području nalazi više kamenih gromača – tumula (V. Kos, usmeno priopćenje). U jednom od terenskih izvještaja djelatnika Arheološkog muzeja Istre istraženo je područje Ripende

predviđeno za potencijalu vjetroelektranu. Južni dio zone počinjao je iznad naselja Vicani do sjevernog vrha Standar (k. 474 m). Na tom kraškom području spominju se suhozidi i putevi po padinama između kojih se ističu pojedine kamene gromače koje bi mogle skrivati brončanodobne grobove (Mihovilić, Komšo, 2008.).

6.1.4.1. STANDAR (x 5434586; y 4996754; z 474)

Na južnoj koti 474 m nalaze se ostaci prapovijesnog lokaliteta sa mogućim grobnim tumulusom. Južna i sjeverna kota 474 čine najviši vrh Ripende, dok se na sjevernoj nalazi planinska kontrolna točka, južnu kotu čini kamena gomila sa razrušenim vrhom. Promjer iznosi oko 12 m a visina oko 3 m (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 14. Gromača, pogled s južne strane

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

Slika 15. Gromača, pogled s istočne strane

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

6.1.4.2. HRPT MUNAC, K. 435 M (x 4534801; y 4997524; z 435)

Razrušena nakupina kamenja nalazi se na najvišoj točki hrpta Munac, na K. 435 m, vrh se spušta prema Plominskom zaljevu, a na zapadnoj strani nalazi se Paradol (k. 429). Gromača je promjera oko 6 m i visine oko 2 m, mogući prapovijesni lokalitet, potencijalno grobni tumul (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 16. Gromača na K. 435 na hrptu Munac

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

6.1.4.3. OBRONAK IZMEĐU HRPTA I RT MUNAC (x 5435036; y 4998019; z 386)

Na hrptu Munac nalazi se još jedna razrušena nakupina kamenja (ostaci prapovijesnog lokaliteta – potencijalno grobni tumulus). Gromača je promjera oko 6 m i visine oko 1 m (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 17. Gromača, pogled sa zapada

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

6.1.4.4. GROMAČA NA RUBU VISORAVNI (x 5434946; y 4998442; z 371)

Gromača promjena oko 6 m i visine oko 1 m nalazi se na zapadnom rubu visoravni, prema termoelektrani Plomin. Ostaci prapovijesnog lokaliteta – potencijalno grobni tumulus (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 18. Gromača, pogled s jugoistoka

Snimili: (Mihovilić, Komšo, 2008.)

Slika 19. Gromača, pogled s istoka

Snimili: (Mihovilić, Komšo, 2008.)

6.1.4.5. RT MUNAC, K. 377 M (x 5435294; y 4998674; z 371)

Ostaci prapovijesnog lokaliteta – potencijalni grobni tumulus. Nad skoro pa okomitom južnom obalom Plominskog zaljeva, na sjevernom kraju hrpta Munac smjestio se Rt Munac. Na njegovom vrhu (k. 377) nalazi se sačuvana kamena nakupina, zaravnatog vrha na kojemu se nalazi betonirana kota. Gromača je promjera oko 10 m i visine oko 3m. Na njenoj površini pronađen je ulomak 'kućanske' keramike, rađene na lončarskom kolu s tragovima paljevine na unutarnjoj strani stijenke koja pripada recentnijem razdoblju (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 20. Gromača, pogled sa sjeverne strane

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

Slika 21. Gromača, pogled s južne strane

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

6.1.4.6. K. 330 m (x 5435212, y 4998888; z 327)

Ostaci prapovijesnog lokaliteta – potencijalni grobni tumul i polupećina. Između rta Munac i grebena Kuk nalazi se jezičasti rt nad Plominskim zaljevom. Na istočnom rubu nalazi se razrušena i razvučena gomila kamenja, a u istočnoj litici uski procjep koji čini otvor nepristupačne polupećine (Mihovilić, Komšo, 2008.).

Slika 22. Greben k. 330

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

Slika 23. Greben k. 330, razvučena gomila kamenja

Snimili: Mihovilić, Komšo, 2008.

6.1.4.7. ZONA PRIJEVOJA NA HRPTU MUNAC

Nekoliko manjih kamenih gomila dokumentirano je na platou sjeverno od prevoja na hrptu Munac, preko puta za selo Paliski zapadno i Knapići, istočno od Munca (Mihovilić, Komšo, 2008.).

6.1.5. SV. GAL

Lokacija: Labin, Lovranci

Razdoblje: prapovijest

K.č.: 2642/2

Prapovijesna gradina (kasteljer) smještena je oko 1,5 kilometara južno od Labina (Fučić, 1949., 107).

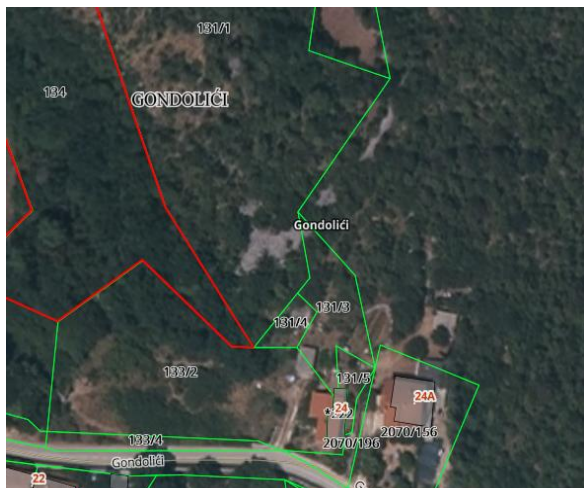
6.1.6. GRAČIŠĆE

Lokacija: Labin, Godolići

Razdoblje: Brončano doba

K.č.: 131 / 1, 131 / 3 i 2070 / 195

Brončanodobna gradina Gračišće (ili množina Gračišća) nalazi se u naselju Gondolići. Gradina ima sačuvane ostatke bedema u obliku kamenog polukružnog nasipa (V. Kos, usmeno priopćenje).

Slika 24. Gradina Gračišće

Izvor: Geoportal

Slika 25. Gradina

Snimila: Višnjic, 2023.

6.1.7. GRADINA PRITLOG

Lokacija: Labin, Prtlog

Razdoblje: brončano doba

K.č.: k. 50

Brončana gradina na središnjem dijelu poluotoka na geografskoj karti 1:25000 označena je kao kota 50; gradina, ostaci suhozidnog bedema nisu sačuvani. Gradinu spominje R. F. Burton (2003., 42).

6.1.8. PRAPOVIJESNI LOKALITET BOBRINA

Lokacija: Labin, Goli

Razdoblje: prapovijest

K.č.: k.č. 4684, 3663 i 3680, k. 449.1

Prilikom terenskog posjeta području Goli i raspoloživim podacima iz literature, dokumentirani su lokaliteti na području vjetroparka Goli. Na području vjetrogeneratora

zabilježen je prapovijesni lokalitet Bobrina kao cjelina, te nekoliko tumula jugoistočno od Bobrine (Mihovilić, Codacci – Terlević, Bradara, 2006.).

6.1.9. PEĆINA TRDAČINA

Lokacija: Labin, Skitača

Razdoblje: kameno doba

K.č.: 115 / 2

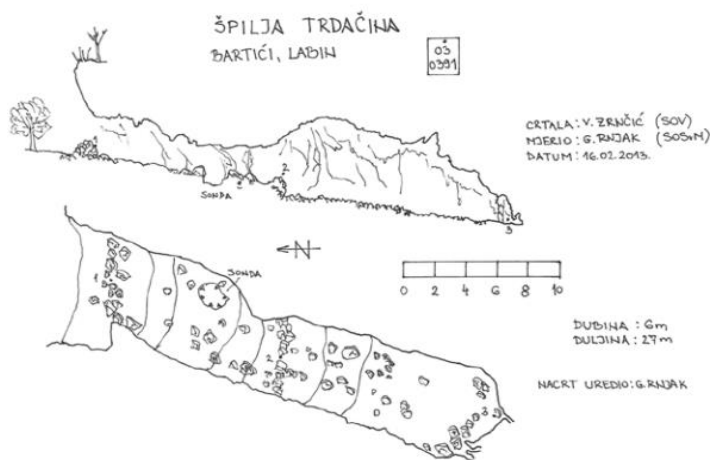
Pećina Trdačina nalazi se na planinarskom putu koji ide od Sisola do Skitače, udaljena oko 15 min od sela Bartići. Tijekom 2013. godine posjećivana je nekoliko puta te je te godine napravljen njen nacrt, a u veljači su provedena i arheološka istraživanja.

Istraživanja su proveli Goran Rnjak, Dina Rnjak i Vida Zrnčić. U pećini dimenzija 5 x3 m, duljine 27 m i najniže točke – 6 m pronađeni su ostatci keramike iz prapovijesti (Rnjak et al., 2017., 29). Kos (2008.) navodi kako je u pećini pronađeno dosta materijala i keramičkih ulomaka te da je njegovala hvarsku kulturu. Sve upućuje na to da je pećina bila naseljena u mlađem kamenom dobu. Zanimljiva je informacija da je u prošlosti ona služila kao vrsta hladnjače. Zbog njezine niske temperature bila je pogodna za čuvanje hrane, tlo je bilo popločano, a na ulaz smješten veliki poklopac (suhozid) s otvorom (Burton, 2003., 149).

Slika 26. Pećina Trdačina

Snimila: Dina Rnjak

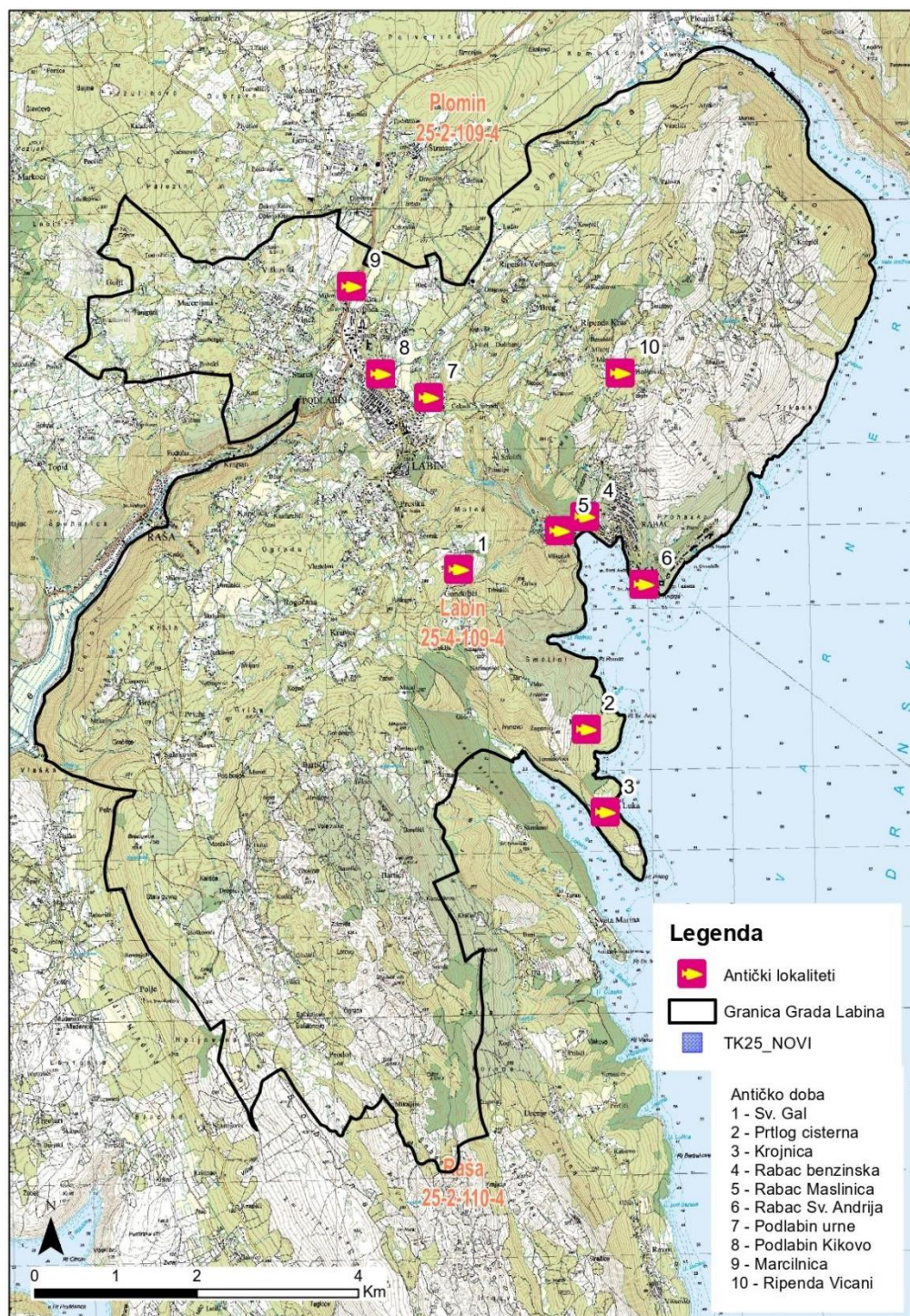
Slika 27. Crtež pećine

Snimila: Vida Zrnčić, 2013.

6.1.10. PERVODRAŽE

Na lokaciji stancije Pervodraže (Perdrovace), oko 10 min hoda jugozapadno od lokaliteta Kunci, jedna obitelj pronašla je brončani ili bakreni bodež. Bridovi su naoštreni, a površina je reljefna, debljine od tri do šest milimetara. Bez ikakvih ukrasnih crta ili vrhova koje bi krasile ovo oružje. „Manjkavi dio“ navodi Burton vjerojatno je nespretnim rukovanjem uklonio lovac na blago, pretpostavlja se da je držak bačen (Burton, 2003., 145).

6.2. Antika

Slika 28. Karta antičkih lokaliteta (Izradila: Višnjić, 2023.)

6.2.1. LOVRONCI

Antički lokalitet u naselju Lovronci smješten je na mjestu romaničke kapele Sv. Gala. Unutar kapele je sredinom XIX. st. Pronađen rimski kameni natpis posvećen Nimfama (CIL III 3047) koji se datira u prvu polovicu I. st. (Corelli, 1937., 30). Kamen s natpisom pronađen je u zidu kupališta podignutog za potrebe općinskog stanovništva (Burton, 2003., 148). Natpis daje informaciju o građevinskom objektu na području Alvone, riječ je o kupalištu koje je izgradio Tiberije Gavilije nakon čega je po učinjenom zavjetu on podigao zavjetni natpis u čast Uzvišenim Nimfama (Medini, 1969., 87). Danas se čuva u lapidariju Narodnog muzeja Labin. Osim natpisa u okolici kapele mogu se pronaći ulomci rimske keramike (Kos, 2008., 46).

Slika 29. Zavjetni spomenik posvećen Nimfama

Snimila: Višnjjić, 2023.

6.2.2. KROJNICA

U blizini naselja i uvale Prtlog nalazi se zaselak Krojnica. U šumovitom predjelu poluotoka, u blizini rta Sv. Juraj, nalazi se romanička kapela Sv. Jurja. Unutar kapele s izbočenom apsidom sačuvana je oltarna pregrada čije dno čini odrezani antički sarkofag

prenamijenjen za crkveni prostor (Fučić, 1494., 118-119). Na gornjoj ploči vidljivi su dijelovi presječenih slova rimske kapitale. Kapelica na oba kuta pročelja ima uzidan po jedan veći blok kamena, moguće rimske spolije. U okolici se nalazi nekoliko kamenih gromača na čijim se površinama nalaze ulomci rimske keramike (Kos, 2008., 48, Fučić, 1949., 119).

Slika 30. Unutrašnjost kapele i dio oltara

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 31. Unutrašnjost kapele i dio oltara

Snimio: Kos, 2007.

6.2.3. PRTLOG

Uvala Prtlog nalazi se 5 km južno od Labina. Zajedno s Rapcem jedna je od dviju povijesnih luka Labina. Smješten na manjem poluotoku sa istočne strane završava rtom Prtlog, a na zapadnoj rtom Sveta Marina, ili Santa Marina. Na cijelom poluotoku, tako i uz obalni dio i uz zaljev mogu se pronaći mnogobrojni ulomci antičke keramike (Kos, 2008., 48). Burton R. F. (1874., 148) i Degrassi A. (1962., 864 - 866) navode kako su se na poluotoku nalazili ostatci većeg antičkog zida, a u samom zaljevu je vidljiva antička cisterna što navodi na pomisao da je na tom mjestu postojala rimska vila. Cisterna je

danas zatrpana građevinskim otpadom, koji ju je u jednu ruku i sačuvao, i obrasla je vegetacijom.

Slika 32. Pogled na poluotok Prtlog

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 33. Cisterna obrasla vegetacijom

Snimila: Višnjić, 2023.

6.2.4. PRTLOG – PODMORSKI LOKALITET

U zaljevu se na nekoliko lokacija pronalaze ulomci amfora. Na potezu između stare uljare i istovarne luke za boksit pronađena najveća koncentracija amfora (Kos, 2008., 48).

6.2.5. RABAC – POZICIJA NEKADAŠNJE BENZINSKE PUMPE

Kao jedna od dviju povijesnih labinskih luka, Rabac se smjestio 2,5 kilometara jugoistočno od Labina. Do izraza dolazi početkom XIX. st. kada preuzima primat nad lukom Prtlog. Prilikom gradnje benzinske pumpe na ulazu u Rabac, otkriveni su paljevinski grobovi. O njihovom otkriću govori jedan terenski izvještaj Arheološkog muzeja u Puli koji prilikom posjete muzeju nisam mogla pronaći. Jedan od radnika je tokom radova u Narodni muzej Labin donio stakleni balzamarij rimskog podrijetla (datira

se u kraj II. st.), pretpostavlja se da je bio prilog jednoj od urni (Kos, 2008., 49, Fadić, 2001., 150).

Slika 34. Balzamarij

Snimila: Višnjčić, 2023.

6.2.6. RABAC – MASLINICA

Prilikom radova na okolici hotela Mimosa – Hedera – Narcis, 1974. godine radnici su iskopali amforu sa ukopom djeteta. Amfora visine 110 cm, promjera od 30 do 40 cm pripada tipu *africana grande*, okvirno se datiraju od kraja III. st. do početka VI. st. Radi ukopa djeteta dno amfore je odrezano. Bez konteksta nalaza i okolnosti istraživanja teško je datirati ukop. Prema najbližim analogijama, jednu od kojih imamo na nekropoli Medulin – Burle (Girardi Jurkić, 1987., 173 - 174), ukop se može datirati u kraj III. st. i u IV. st. Za vrijeme radova na parcelaciji autokampa otkriveno je više ulomaka antičke keramike (Kos, 2008., 49 - 50).

Slika 35. Ukopna amfora

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 36. Kostur djeteta

Snimila: Višnjić, 2023.

6.2.7. RABAC – SV. ANDRIJA

Crkva Sv. Andrije nalazi se između plaže Sv. Andrije i restorana La Pentola. Za vrijeme obnove crkve (1929. godine) pronađena su dva natpisa, antički zidovi, grobovi i ulomci antičke keramike (Degrassi., 1962, 907 - 910), a trideset godina kasnije još jedan natpis. Jedan od natpisa ugrađen je na vanjsku stranu sjevernog zida ispod prozora, natpis je vjerojatno nadgrobni, a spominje osobu imena *Liburnus*. Drugi natpis uzidan je u pročelje s unutrašnje strane. Oba natpisa datiraju se u I. – II. st.

Šezdesetih godina u blizini crkve pronađen je natpis zavjetnog karaktera. Natpis se sastoji od dva dijela, a posvećen je Aitici (ili Amitici) Augusti. Donji dio natpisa čini natpisno polje iznad kojega se uzdiže ploča trokutastog oblika (Kos., 2008., 50). U donjem dijelu uklesan je natpis, a od gornjeg dijela dijeli ga profilirana vrpca. Gornji dio natpisa, trokutasta ploča, sadrži ženski lik u sjedećem položaju pored reljefa četvrtastog

oltara / žrtvenika koji je ukrašen vijencem. Ploča je prilikom otkrivanja razbijena u četiri komada (Matijašić, 2007., 20).

Slika 37. Spomenik posvećen Aitici Augusti

Snimila: Višnjic., 2023.

6.2.8. RABAC – NEPOZNATO NALAZIŠTE

Na nepoznatoj lokaciji u Rapcu pronađena je manja zavjetna ara posvećena Sentoni (Kos, 2008., 50). Ara se danas čuva u lapidariju Narodnog muzeja Labin.

Slika 38. Ara posvećena Sentoni

Snimila: Višnjić, 2023.

6.2.9. PODLABIN – NOVE ZGRADE

Dvije kamene urne iskopane su 1967. godine u vrtu gosp. Zulijanija. Na dubini od 0,5 metara pronašao je dvije kamene urne cilindričnog oblika s poklopcima, u kojima su pronađeni i pripadajući prilozima (spaljene kosti, ulomci dviju lucerna; Kos, 2008., 53). Prilozi su pohranjeni u Arheološkom muzeju Istre dok su urne izložene u lapidariju Narodnog muzeja Labin. Otprilike 40-ak godina kasnije, oko 150 m južno od nalazišta urni, pronađena je pravokutna urna za vrijeme radova na okolišu trafostanice. Ovi nalazi potvrđuju da se cestovna komunikacija Labin – Plomin nalazi na trasi stare rimske ceste, uz koju se nalazi nekropola (Kos, 2008., 53).

Slika 39. Kamene urne

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 40. Pravokutna urna

Snimila: Višnjić, 2023.

6.2.10. PODLABIN - KIKOVO

Boris Bačić u putnom izvještaju u Martinsko navodi da je u Malim Goljima saznao da je malo prije 1900. godine na lokalitetu Kikovo, nasuprot nogometnom igralištu u Podlabinu, pronađen žarni grob (Bačić, Marušić, Izvještaj AMI 23. 05. 1962.)

6.2.11. MARCILNICA

Dana 20.10.1965. godine na području Marcilnice gosp. Škopac V. je u kopajući svoje zemljište iskopao malu votivnu aru. Ara je pronađena na dubini od 1 m, uz rub asfaltne ceste prema Rijeci. Votivna ara posvećena je Silvanu, a datira se u III. st. Na njoj se kao dedikant javlja osoba čije ime nije čitljivo (moguće Pesius, familije Vibus, što je čest prikaz na natpisima ovog područja). Gosp. Škopac također je pokazao i fragment opeke s natpisom (žigom) pronađen nekoliko godina ranije. U razgovoru spominje kako se za vrijeme izgradnje ceste Pula – Rijeka 1956. godine nalazilo slične fragmente crijepova s natpisima (Oreb, 1965.). Na mjestu pronalaska are izvršeno je čišćenje iskopa prilikom

kojeg je otkriven potez zidova in situ, 5 metara istočno nalazi se paralelni zid. Na tom mjestu nalazi se veći broj ulomaka tegula, amfora i druge keramike. Potez zida daje grubu građevnu tehniku i datira se u kasniji period antike (Mlakar, 1966.).

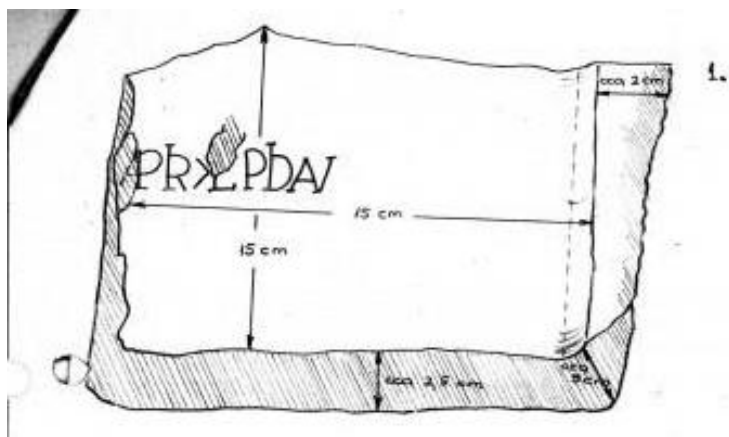
Slika 41. Ara posvećena Silvanu

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 42. Ara posvećena Silvanu

Nacrtao: Oreb, 1965.

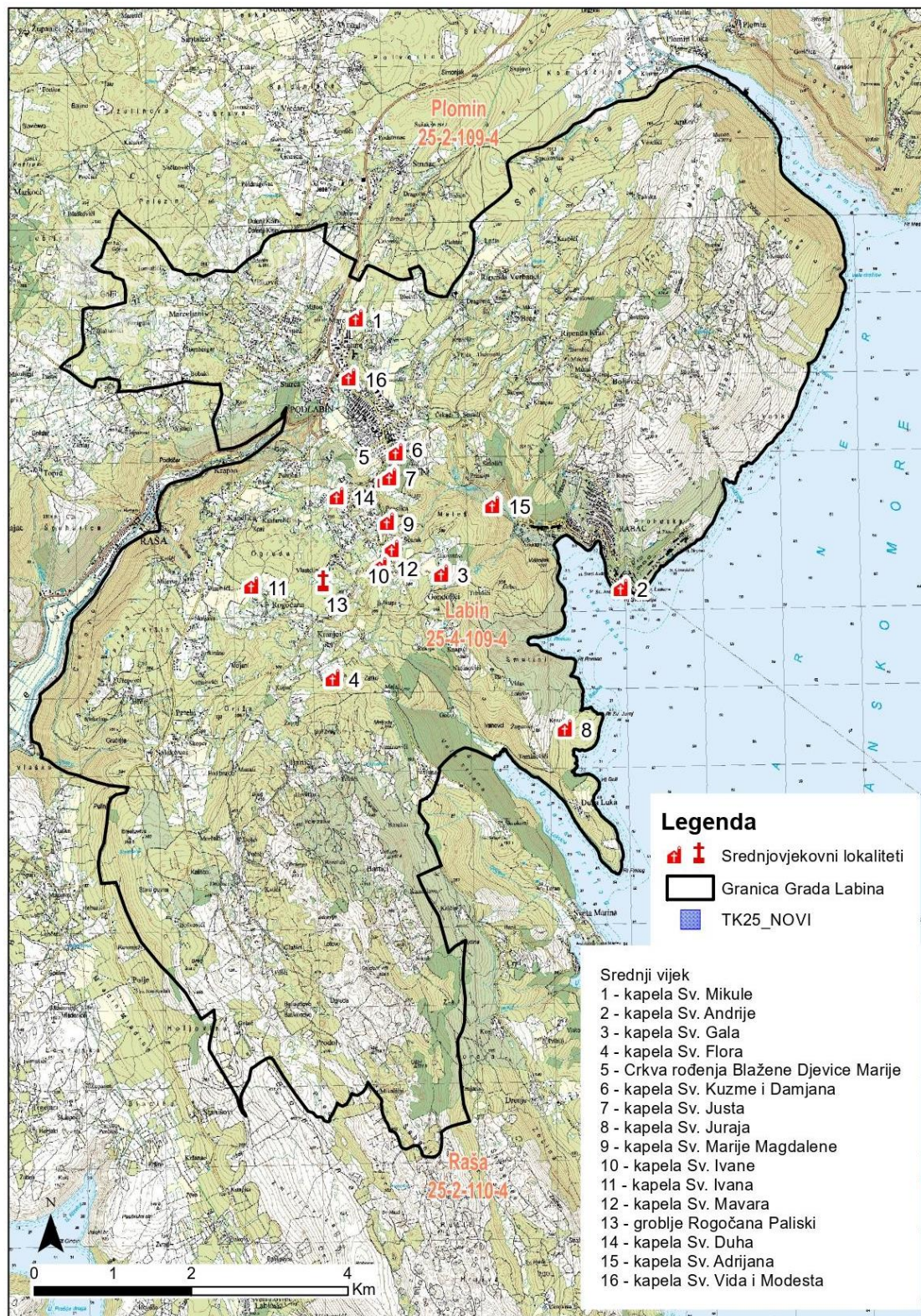
Slika 43. Ulomak tegule s natpisom

Nacrtao: Oreb, 1965.

6.3. RIPENDA

U selu Vicani pronađeni su (vjerojatno) žarni grobovi, koji prema opisu i nalazima pripadaju antičkim. Podatke nalazimo u izvještaju Arheološkog muzej Istre u kojem se također navodi da stanovnici prilikom oranja pronalaze arheološki materijal. U blizini škole u Vicanima nalazi se gromača na kojoj se pronalaze ulomci tegula (Kos, 2008. 53).

6.3. Srednji vijek

Slika 44. Karta srednjovjekovnih lokaliteta

6.3.1. RABAC – KAPELA SV. ANDRIJE

Već spomenuta kapela Sv. Andrije datira se u XV. stoljeće. Ova jednobrodna crkva s jednostavnim četverokutnim tlocrtom nalazi se na blago povišenoj lokaciji, uzdignuta neposredno uz Jadransko more. Zidovi su pojačani ugaonicima, a na jednom od njih nalazi se uklesan klesarski znak (Sigla: A R (?)) dok je na drugom uklesak grb s križem. Vrata na pročelju crkve neprofiliranog su okvira s šiljastim lukom, osim njih postojala su i vrata na južnom zidu (neprofiliranog okvira s polukružnim lukom) koja su danas zazidana. Prozor na šiljasti luk s nišom je originalan dok su polukružni prozori sa sjeverne i južne strane noviji. Okrugli prozor na pročelju crkve služi za ventilaciju potkrovlja. Kapela je obnavljana 1929. godine te je tada lađa popločana, a vanjska strana kapele ožbukana. Prilikom obnove obrađeni kamen prozora i okvira, kao i ugaoni kamen ostali su netaknuti. Dva rimska epigrafska spomenika uzidana su na crkvu kao spoliji, jedan na vanjskoj strani sjevernog zida, a drugi na unutrašnjoj strani pročelja (Fučić B., 1494., 102). Oltar koji se nalazi u crkvi potječe iz XIV. stoljeća. Slika Sv. Andrije iz XIV. st. nije od velikog značaja, mnogo vrijedniji je njegov drveni kip iz prve polovine XV. st. koji je pohranjen u Poreču (Milevoj, Strenja, 1994., 80).

Slika 45. Pročelje kapele Sv. Andrije

Snimila: Višnjic, 2023.

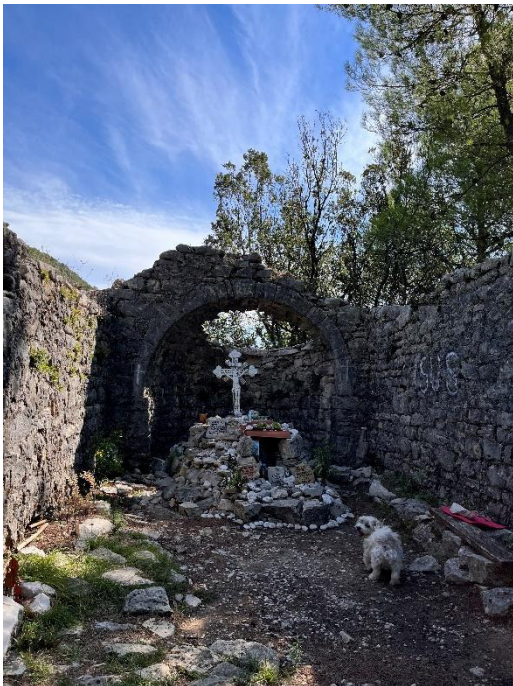

Slika 46. Kamenu natpis uzidan u sjeverni zid

Snimila: Višnjic, 2023.

6.3.2. KAPELA SV. ADRIJANA

Kapela Sv. Adrijana (Hadrijana) romanička je kapela s izbočenom apsidom. Danas se nalazi u ruševnom stanju, krov i pročelni zid u potpunosti su srušeni. Zidovi su građeni od poluobrađenog kamena, kocke su nejednakih duljina i debljina složene u nepravilne pojase, kutovi su nešto bolje i točnije obrađeni budući da nisu poduprijeti ugaonicima. S obzirom da je kapela ruševina to omogućuje bolji uvid u njezinu strukturu. Kalota apside građena je od tankih pločastih klinova poredanih u koncentrične pojase. Apsidalni luk ima srpastu konturu, cijela zidna supstrukcija je pod petom luka isturena prema otvoru. S unutrašnje strane uzduž južnog i sjevernog zida, od trijumfalnog luka pa do polovice zida pruža se uzidana klupa. Svjetlost kapeli pružala su dva uska, četverokutna prozora na južnom zidu (Fučić, 1949., 108).

Slika 47. Unutrašnjost kapele
Snimila: Višnjčić, 2023.

Slika 48. Vanjski izgled apside
Snimila: Višnjčić, 2023.

6.3.3. CRKVA ROĐENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije sagrađena je 1336. godine na ruševinama crkve iz XI. stoljeća. Prvi puta proširena je 1420. godine kada je ugrađen i novi oltar, a nakon

toga je 1582. godine temeljito obnovljena i posvećena. Tih godina zemljište za proširenje crkve ustupila je obitelj Scampicchio te je tada izgrađen prezbiterij. Kao znak zahvale obitelj je od pape Urbana VIII. dobila dozvolu da u sklopu njihove palače, koja se nalazi neposredno uz crkvu, sagrade kapelu povezanu s njome. Nakon toga crkva je obnavljanja nekoliko puta (1629., 1834., 1932., 1974. i 1993.). Zbog jakih tektonskih gibanja uzrokovanim rudarenjem ispod Labina, crkva se sredinom šezdesetih godina našla pred urušavanjem. Oštećenja su uklonili stručnjaci iz Slovenije. Unutrašnjost crkve krasi šest mramornih oltara i pale s likovima Blažene Djevice Marije, Svete Paoline i svetaca Justa, Sergeja, Juliana, Tome i Jakova. Na pročelje crkve 1604. godine postavljan je venecijanski lav kao simbol priznavanja vlasti Mlečana u Labinu (Milevoj, Strenja, 1994., 7 - 10).

Slika 49. Pročelje crkve

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 50. Unutrašnjost crkve

Snimila: Višnjic, 2023.

6.3.4. KAPELA SVETE MARIJE MAGDALENE

Na pola puta između Staroga grada Labina i gradskog groblja smjestila se kapela Sv. Marije Magdalene. Jednobrodna kapela četverokutnog tlocrta potječe iz XIV. stoljeća, a presvođena je šiljastim bačvastim svodom. Trijem kapele dograđen je u XVII. stoljeću, krovnu strukturu pridržavaju stupovi kvadratnih presjeka i dva obla stupića s kapitelima. Svjetlost pruža uski polukružni prozorčić sjevernog i južnog zida. Na pročelju, iznad neprofiliranog okvira nalaze se vrata na šiljasti luk, prozorski otvor zatvara kamena ploča kvadratnog oblika, na njoj je perforiran motiv vjerojatno preuzet s gotičke prozorske ruže (*Masswerk*) (Fučić, 1949., 106). U XV. st. kapela je došla pod vlast obitelji Scampicchio, osim što se ona spominje u obiteljskoj arhivi 1477. godine, na to upućuju i dvije nadgrobne ploče s grbom. Milevoj M. (1994.) u svome radu „Od crkve do crkve“ navodi da postoje tvrdnje da se u XVII. st. uz crkvu nalazilo groblje za plemstvo, dok je puk bio sahranjivan na groblju na Crću (danas Titov trg) (Milevoj, Strenja, 1994., 16). Fučić B. je 1947. godine počeo skidati novu žbuku u unutrašnjosti nakon čega je utvrdio da su joj plohe oslikane. Slikarije su već tada bile djelomično očuvane budući da je voda uništila veće površine na svodu, dok su zbog mehaničkog oštećenja stradale slikarije na nižim dijelovima. Slikarije se dijele na dva vremenska sloja: prvi iz XIV. st. sa izvrsnom tehnikom naslikane draperije i drugi, mlađi sloj iz kasnog XV. st. koji je slikan tako da su velike plohe polagane na svježju žbuku nakon čega su se izvodili detalji na suhoj podlozi. To je još jedan od razloga propadanja slikarija budući da se pigment nije čvrsto vezao za podlogu (Fučić, 1949., 106 - 107). Slikane plohe su izgleda prikazivale ilustrirani život nekog svetca (Milevoj, Strenja, 1994., 16).

Slika 51. Vanjski izgled kapele

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 52. Vrata na šiljasti luk sa perforiranim motivom

Snimila: Višnjić, 2023.

6.3.5. KAPELA SV. KUZME I DAMJANA

Mala kapela Sv. Kuzme i Damjana nalazi se neposredno uz cestu koja vodi prema Starom gradu Labinu. Nekada je služila kao grobna kapela obitelji Dopagher (Milevoj, Strenja, 1994., 19). Tlocrt ove kapele sastoji se od dva četverokuta, veći čini lađa, a manji apsida. Apsida je nešto niža od lađe, nadsvođena bačvastim svodom, dok lađu dijele na dva kvadratna jarma dva para dijagonalno ukrštenih rebara. Na pročelju se nalazi naglašeni ulaz na šiljasti luk dok unutrašnjost osvjetljuju uski, četverokutni prozori na južnom i sjevernom zidu, na vanjskoj strani imaju četverokutnu nišu koso uvučenih stranica. 1947. godine prilikom skidanja nove žbuke B. Fučić nailazi na slikarije iz početka XV. st. na plohi trijumfalnog luka i apside. Kompozicija je bila relativno dobro sačuvana no njezinu tematiku tada nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi. Zbog prokišnjavanja krova slikarije su na sjevernom i južnom dijelu sačuvane samo u donjim dijelovima do onog mjesta gdje nisu bili pod utjecajem vode. Na tom dijelu vidljiv je

obrubi kozmateski ornament crnog patroniranog uzorka na žutoj podlozi. Trijumfalni luk podijeljen je horizontalnom bordurom, u donjem dijelu nalazi se po jedan lik svetca, a svaki kraj završava okomitom bordurom paralelnih višebojnih pruga posred kojih se nalazi crni kozmateski ornament. Gotovo cijelom dužinom južnog zida lađe protezala se u naslikana draperija zelenih i crvenih vertikalnih polja u donjem dijelu zida. Nad njom je pronađeno nekoliko glagoljskih grafita iz XVI. i XVII. st. (Fučić, 1949., 104 - 105).

Slika 53. Pročelje kapele

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 54. Vanjski izgled apside

Snimila: Višnjic, 2023.

6.3.6. KAPELA SV. MIKULE

Iako puštena u zaborav i zanemarena, crkva Sv. Mikule iz XI. st., zahvaljujući zidovima debelim 60 cm (čiji su kutovi poduprijeti ugaonicima) i dobroj tehnici gradnje, stoji i danas. Ova romanička kapela skromnih dimenzija jedini je primjer u Istri jednobrodne romaničke kapele s upisanom apsidom i bačvastim svodom, te predstavlja vrijedan sakralni i graditeljski prikaz (Milevoj , Strenja, 1994., 22). Skromnih dimenzija i jednostavnim arhitektonskim elementima, svaki je prostorni element formalno

individualiziran. Polukružna apsida se ne otvara kao prostorni izrez nego se njezin luk stupnjevito uvlači u dubinu začelnog zida, tvoreći time zasebni prostor. Uz uzdužne zidove nalazi se pet pilastara na kojima se nalaze gurte koje nose bačvasti svod. Na mjestima gdje gurte izlaze iz pilastara umetnuti su kvadratni kameni imposti od kojih preskaču lukovi od pilastra na pilastar što čini niz polukružnih niša uzduž zidova. Kapela ima dva uska prozora kao prorez na istočnom zidu bliže apsidi, izvana ima okvir od tesanog kamena s koso profiliranom polukružnom nišom. Prilikom obnove na zapadnom zidu probijena su dva prozora po uzoru na originalni. Kapela je 30-ih godina popravljena i obnovljena, unutrašnjost koja je ožbukana već je 40-ih godina za vrijeme posjete B. Fučića otpadala. Kapela je već tada za vrijeme njegovog obilaska bila napuštena, bez vrata s krovnim crijepom uvelike demoliranim (Fučić, 1949., 101 - 102). Narodna predaja kaže da se za vrijeme oranja jednog seljanina i njegove žene pod njima naglo otvorila zemlja. U dubinama su nestali oni zajedno s plugom i volovima te su dospjeli u podzemne hodnike koji su ih žive i zdrave odveli u Krapan. Kao znak zahvalnosti, na mjestu 'propadanja' podigli su kapelu svetom Mikuli (Milevoj, Strenja, 1994., 22).

Slika 55. Vanjski izgled kapele

Snimila: Višnjčić, 2023.

Slika 56. Pročelje kapele

Snimila: Višnjčić, 2023.

Slika 57. Unutrašnjost kapele

Snimila: Višnjić, 2023.

6.3.7. KAPELA SVETOG DUHA

Jednobrodna gotička kapela nalazi se nadomak starog Labina u naselju Presika. Četverokutnog tlocrta nadsvođena je šiljastim bačvastim svodom. Građena je od dugih tesanaca koji su više manje poredani u jednake pojase. Okvir ulaza je neprofiliran na šiljasti luk, na začelnom zidu nalazi se mali prozorčić rađen kao vertikalni prorez, a na pročelju prozor s kosim profilom okvira na šiljasti luk. Kapela je 40-ih godina zapuštena i djelomično urušena. Zidovi su bili presvučeni debelom vapnenom žbukom, bez tragova slikarijama (Fučić, 1949., 109). Svojevremeno služila je kao sjenik obitelji Tonnelo, a zatim kao spremište. U njoj se ne nalazi nikakav inventar (Milevoj, Strenja, 1994., 24). Kapela Sv. Duha danas nije zapuštena ni urušena, iako naizgled obnovljena i dalje se ne nalazi u najboljem stanju te će zasigurno biti potrebno u skorije vrijeme vršiti sanacije na ovoj kapeli. Nisam pronašla nikakve podatke o njezinoj obnovi, niti o tome znaju stanovnici koji žive u njezinoj okolini.

Slika 58. Vanjski izgled kapele s pročeljem

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 59. Vanjski izgled kapele sa začeljem

Snimila: Višnjic, 2023.

6.3.8. KAPELA SV. GALA

Kapela Sv. Gala nalazi se otprilike 1,5 km od Labina, sagrađena u blizini prapovijesne gradine (kasteljera). Ovoj jednobrodnoj kapeli romaničkog tipa s upisanom apsidom, zidovi su građeni od manjih četverokutnih kvadara koji su slagani relativno pravilno u jednake pojase. Vanjski zidovi su ožbukani, a na unutrašnjima se ispod žbuke nalazi sloj debeo oko 1 cm čistog vapna. Uski prozori visoko na južnom zidu i u sredini apside propuštaju svjetlost u kapelu. Prozor južnog zida uokviren je jednostavnim kamenim pragovima. Vrata, monumentalna preslica i krovni crijepni pokrov su nešto mlađi. U apside čiji je luk nepravilnog, polukružnog oblika nalazi se zidana kubična baza oltara (Fučić, 1949., 107). Barokne rezbarije na drvenom predoltarniku potječu iz XVII. st. (Milevoj, Strenja, 1994., 25).

Slika 60. Pročelje kapele

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 61. Vanjski izgled kapele

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 62. Okvir južnog prozora

Snimila: Višnjic, 2023.

6.3.9. KAPELA SV. FLORIJANA

Nedaleko od sela Kranjci, na stazi/šetnici Sv. Flora, na rubu jedne livade nalazi se kapela Sv. Florijana (sv. Plora). Čini jedan od najzanimljivijih primjera romaničkih jednobrodnih kapela s upisanom apsidom. Na sjevernom zidu nalazi se uski, vertikalni, četverokutni prozorčić koji zatvara kamena perforirana ploča kao transena. Prozori bočno od ulaza su probijeni naknadno, što znači da je izvorno svjetlost dolazila od prozora na sjevernom zidu i ulaza. U unutrašnjosti su 40 – ih godina temeljito očišćeni unutrašnji zidovi i nanovo ožbukani, samim time B. Fučić (1949.) je smatrao beskorisnim tražiti eventualne slikarije. Tada je također obnovljen i ravno žbukani strop, a stari pločnik u unutrašnjosti zamijenjen je betonskim podom (Fučić, 1949., 110). Izgrađena u prvoj polovici XIII. st. kapela je imala svoje groblje. Posvećena je trojici mučenika – Sv. Florijanu, Sv. Šimi i Sv. Roku, što pokazuje platnena slika smještena u polukrugu oltarne apside koja prikazuje navedene likove. Stare drvene klupe, drveni oltar i kamena oltarna pregrada ostali su u unutrašnjosti kapele sačuvani (Milevoj, Strenja, 1994., 26). Niska pregrada, sastavljena od dva pluteja s otvorenim prolazom po sredini, dijelila je unutrašnjost crkve na dva dijela: obredni prostor oko oltara i prostor za vjernike. Sačuvanost namještaja čini ovu kapelu jednim slučajem u Istri gdje je moderno vrijeme ostavilo u funkciji i na izvornom mjestu stari namještaj unatoč vanjskim adaptacijama (Fučić, 1949., 110-111).

Slika 63. Unutrašnjost kapele 1998.

Izvor: AMI, fn. br. 32451

Slika 64. Vanjski izgled kapele

Snimila: Višnjić, 2023.

Slika 65. Prozor na sjevernom zidu

Snimila: Višnjić, 2023.

6.3.10. KAPELA SV. IVANA

B. Fučić (1949.) navodi kako se kapela Sv. Ivana nalazila na današnjem gradskom groblju. Četverokutnog tlocrta građena je od tanjeg lomljenca sлагanog u pravilni pojas, dok su kutovi zidova pojačani ugaonicima. Neprofilirani okvir ulaza na šiljasti luk naknadno je uzidan i dignut. Prozori s kosim profilom okvira koji se nalaze bočno od ulaza danas su u razini tla, kao i prozori na sjevernom zidu. Iznad ulaza na pročelju nalazi se u okrugloj kamenoj ploči perforirana prozorska ruža istog motiva kao i ona na kapeli sv. Marije Magdalene. Bez tragova slikarija, kapela je već 50-ih godina bila van upotrebe i služila je kao mrtvačnica i prosektura (Fučić, 1949., 108).

6.3.11. KAPELA SV. MAVARA

Nedaleko od današnjeg gradskog groblja, pored ceste što vodi za Sv. Marinu, nalazi se mala, skoro pa umjetno napravljena uzvisina u nizu terasa. Na ovoj, možda

prapovijesnoj uzvisini, stoji jednobrodna kapela četverokutnog tlocrta. Kapela Sv. Mavra danas je u ruševnom stanju i zatrpana smećem, no zidovi su joj sačuvani na pojedinim dijelovima do visine krovišta. Građena je od laporastog kamena koji je po prirodi pravilnog oblika, te je on stoga redan u pravilne pojaseve. Međuprostor kamenih blokova popunjen je ulomcima opeke i crijepa. Ulaz na pročelju pomaknut je udesno, četverokutnog je oblika sa velikim monolitnim nadvratnikom. Prozori su se nalazili samo na južnom zidu, dva kvadratna otvora uokvirena kamenim gredama (Fučić, 1949., 108 – 109).

Slika 66. Pogled na kapelu i njezin položaj na uzvisini

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 67. Vanjski izgled kapele

Snimila: Višnjic, 2023.

Slika 68. Pročelje kapele

Snimila: Višnjić, 2023.

6.3.12. KAPELA SV. JURJA

Smještena između uvale Remac i Prtloga donedavno je ova kapela bila obrasla vegetacijom koja ju je istovremeno uništavala i držala njen oblik. Jednobrodna kapela pripada romaničkom tipu kapele s izbočenom apsidom. Zidovi su građeni u lomljencu a međuprostor je ispunjen komadima opeke i crijepa, s unutarnje strane te krhotine su ulagane u žbuku kojom se ravnala površina. Kao veza je upotrebljena jaka žbuka od sitnog morskog šljunka s mnogo vapna. Krovšte je u potpunosti uništeno, pri vrhu sjevernog i južnog zida strše kamene konzole koje su nosile kamenu konstrukciju. Iznad portala nalaze se ostatci preslice, a na južnoj strani zide je mali četverokutni prozor sa četiri kamene gredice. Lađa je kao i na primjeru Sv. Flora podijeljena u dva prostorna dijela: obredni prostor i prostor za vjernike. Lijevu stranu oltarne pregrade čini dno jednog sarkofaga na čijoj se gornjoj površini jasno vide donji dijelovi jednog reda presječenih slova rimske kapitale. Na površini apside i trijumfalnog luka B. Fučić otkriva zidne slikarije ispod novije žbuke i vapnenog premaza (Fučić, 1949., 118 - 119). Na freske je ukazao Branko Fučić, otkrivši tada njihovu kompoziciju. U gornjem se dijelu nalazi najvjerojatnije Krist u slavi, a ispod je pet okruglih medaljona nanizanih vodoravno. U središnjem, najvećem, nalazi se prikaz krilatog anđela, a u ostalima poprsja evanđelista u tri četvrtine profila. Modelacija nije tonska, konture su provedene crtežno, a forme u konturama grafički sa crnim ili crvenim linijama. Nabori na plaštevima

grubo su crtani debelim potezima kista u crnoj boji. Freske se datiraju u gotiku u XV. st. (Milevoj, Strenja, 1994., 27, Fučić, 1949., 118 - 119). Zbog nezaštićenosti freski od vanjskih utjecaja one su danas vidljive tek u tragovima.

Slika 69. Pročelje kapele

Snimila: Višnjic E., 2023

Slika 70. Vanjski izgled apside

Snimila: Višnjic E., 2023

Slika 71. Stanje freski 2008.godine

Snimio: Kos V., 2008.

Slika 72. Stanje freski 2023. godine

Snimila: Višnjic E., 2023

6.3.13. CRKVA SV. JUSTA

Crkva Sv. Justa najstarija je labinska crkva, danas se njezini ostatci u tragovima naziru kod zvonika sv. Justa u Starom gradu Labinu. Izgrađena je vjerojatno prije VI. st. nakon čega je za vrijeme seobe naroda srušena i spaljena od strane Slavena (Stemberger H., 1983., 24). Sv. Just zaštitnik je grada Labina, pretpostavlja se da su rimski vojnici koji su čuvali Labin poznavali sv. Justa pa su ga počeli štovati te mu je podignuta crkva u Labinu (Porečka i Pulska biskupija, dostupno na: <https://www.biskupija-porecko-pulska.hr/sv-just-zastitnik-grad-labina/>, pristupljeno: 30.08.2023.). Obnovljena je u IX. stoljeću, a na njezinim ostacima je 1623. godine izgrađen zvonik. Danas su od nje vidljivi ostatci zidova, uski prozori i ulazna vrata koja su ugrađena u zvonik (Stemberger, 1983., 24).

Slika 73. Pročelje crkve Sv. Justa i ulaz u zvonik

Snimila: Višnjić E., 2023

Slika 74. Ostaci crkve Sv. Justa u zvoniku Sv. Justa

Snimila: Višnjić E., 2023

6.3.14. CRKVA SV. VIDA I MODESTA

Jedine informacije vezane uz crkvu sv. Vida i Modesta pronalazim na web stranici Župe Labin donji (dostupno na: <https://www.zupelabindonji.com/zupa-presvetog-srca-isusova/> (pristupljeno 2.9.2023.)). Crkva se nalazila na Marcilnici te na tom području izgrađen 1434. godine franjevački samostan s crkvom svetih Vida i Modesta. Samostan je zatvoren 1780., a crkva srušena 1936. godine.

6.3.15. KAPELA SV. IVANA U ROGOČANI

Kapela sv. Ivana spominje se na prostornom planu uređenja Grada Labina. Kapela je dokumentirana kao srednjovjekovni lokalitet. O samoj kapeli, osim njezinog položaja, nisam uspjela pronaći nikakve informacije.

6.3.16. SREDNJOVJEKOVNO GROBLJE ROGOČANA

Arheološki muzej je 1961. godine započeo s radovima na arheološkoj topografiji Labinštine i s probnim iskapanjima na nekoliko lokaliteta na Labinštini, među njima i na lokalitetu Rogočana. U izvještaju se navodi da se zbog objektivnih poteškoća iste, 1961. godine, nije nastavilo s planiranim radovima (Bačić, 1961.). Terenski izvještaji probnog iskapanja nisu dostupni.

7. Zaključak

Na području grada Labina tragove naseljavanja pratimo od prapovijesti do srednjeg vijeka. U ovom radu obrađeno je 16 prapovijesnih lokaliteta, 10 antičkih i 16 srednjovjekovnih.

Veća koncentracija prapovijesnih lokaliteta zabilježena je na je na brdovitom i krševitom dijelu teritorija Grada Labina. Najgušća koncentracija vidljiva je na području Ripende, gdje najvišu točku čini kota 474 m. Od naselja Vicani, do sjevernog vrha Standar preko hrpta Munac neposredno iznad Plominskog zaljeva, zabilježeno je šest prapovijesnih lokaliteta – potencijalnih grobnih tumula. Nekoliko manjih kamenih gomila dokumentirano je na zoni prijevoja na hrptu Munac. Najjužniji lokalitet Bobrine smjestio se na području Goli. Na tom krškom području dokumentiran je prapovijesni lokalitet kao cjelina s nekoliko tumula u okolici. Sjeverno od Goli, u Gori Glušići između raškog kanala i Kvarnera nalazi se lokalitet Tihovina. Tumul se smjestio na vrhu grebena na području gdje strše oštre matične stijene, a nedaleko od njega na nešto nižoj nadmorskoj visini naselje Buligrad i sjeverno pećina Trdačina. Na cesti Labin – Prtlog zabilježena su 4 prapovijesna lokaliteta, Stari grad Labin, prapovijesna gradina kod Sv. Gala, gradina Gračišće u Gondolićima i gradina u Prtlogu. Navedeni lokaliteti (izuzev pećine) nalaze se na izdignutim lokacijama, sa odličnim pregledom prema Kvarneru, Plominskom zaljevu, uvali Prtlog i raškom zaljevu. Iznimku čini prapovijesni lokalitet Kunci smješten nedaleko od centra Labina. Ova prapovijesna gradina okružena je s 4 brežuljka koji ju zaklanjaju od pogleda. Imala je dobru vizualnu komunikaciju s gradinom na Starom gradu, dok su okolni brežuljci služili kao stražarnice. Područje Vineža i Marceljana nešto je ravnijeg reljefa, na tom području unutar granica Grada Labina nisu zabilježeni prapovijesni lokaliteti.

Antički lokaliteti, za razliku od prapovijesnih, smješteni su uz priobalni prostor, uz glavne magistralne komunikacije (*Pola - Tarsatica*) te uz bližu okolicu Labina uz romaničke kapele. Rabac i Prtlog uvale su koje su pružale zaštitu od jakih udara bure i drugih vremenskih neprilika stoga nije iznenađujuće da se na tom području nalaze tragovi naseljavanja za vrijeme antike. Rabac također ima svoj izvor žive vode bliže lokalitetu

Maslinica. Lokaliteti vezani uz kapelice uglavnom su nalazi kamenih natpisa s nešto keramičkih ostataka u okolici. Na nekoliko kapela vidljive su antičke spolije ugrađene u crkve preko kojih pratimo prelazak života iz antike u srednji vijek. Nalazi u centru grada uglavnom su nalazi urni ili žarnih grobova. U južnom dijelu bogatom prapovijesnim lokalitetima ne bilježi se niti jedan antički, kao ni na zapadu na području Vineža i Marceljana dok se na Ripendi nalazi samo jedan lokalitet.

Prapovijesni lokaliteti vezani su uz središnji dio teritorija te je tu najgušća njihova koncentracija. Kao i u slučaju antičkih lokaliteta ne pronalazimo ih na južnom dijelu teritorija, kao ni na zapadnom i istočnom koji je bogat prapovijesnim lokalitetima. Budući da srednji vijek pratimo preko srednjovjekovnih kapela one su sve smještene bliže gradskom središtu.

8. Popis literature

Baćić B. (1970), 'Prilozi poznavanju prahistorijske gradinske fortifikacije u Istri', u: *Adriatica praehistorica et antiqua* (Zbornik G. Novaka), Zagreb, 215-226.

Baćić B., Izvještaj o izvršenom putu u Labin, 1968., izvještaj br. 494 od 2.4.1968., Arhiva arheološkog muzeja Istre

Baćić B., Izvještaj o putovanju u Labin – Koromačno i Rijeku, izvještaj br. 43 od 26.5.1949., Arhiva arheološkog muzeja Istre

Baćić B., Izvještaj o arheološkim istraživanjima u 1962.god, plan rada i troškovnik, izvještaj br. 567/61, Arhiva arheološkog muzeja Istre

Baćić B., Marušić B. (1962), Putni izvještaj u Martinsko, izvještaj br. 279 od 23.5.1962., Arhiva arheološkog muzeja Istre

Buršić-Matijašić K. (2007), 'Gradine Istre, povijest prije povijesti', Zavičajna naklada „Žakan Juri“, Pula

Burton R. F. (1874), 'Notes on the Castellieri or Prehistoric Ruins of the Istrian Peninsula', *Anthropologia*, Vol.1., London, 376-415.

Burton R. F. (2003) 'Bilješke o Istri – Bilješke o kašteljerima ili pretpovijesnim ruševinama na istarskom poluotoku', Mathias Flacius: Labin, Kratis, Zagreb

Corelli M. (1937), 'Il lapidario albonese', Parenzo

Degrassi A. (1962), 'I porti romani dell'Istria, u: *Scritti vari di antichità II*, Roma, 821-870.

Degrassi A. (1962a), Albona – iscrizioni romane, u: *Scritti vari di antichità II*, Rim, 907 – 909.

Degrassi A. (1929), *Notiziario archeologico, Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 41, 1929, 397-405.

Degrassi A. (1934), *Notiziario archeologico, Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 46, 1934, 271-278.

Fadić I. (2001) *Antičko staklo u Liburniji*, Doktorska disertacija, Sveučilište Zadru, Zadar

Falca B., Tatić D., Vlačić D., Melegi Matković E., Škalamera – Verbanac M., Tapai R., Gregorinić Trumić S. (2023), 'Res publica Albonessium, crtice iz labinske prošlosti', Liberi print, Zagreb

Fučić B. (1953), 'Izveštaj o putu po Istri 1949. godine (Labinski kotar i Kras)', Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1949. – 1950., 57, 67-140.

Giorgini B. (1847) 'Memorie storiche antiche e moderne della terra e territorio di Albona', L'Istria II, Trieste.

Girardi Jurkić V. (1983), 'Kontinuitet ilirskih kultova u rimsko doba na području Istre', Jadranski zbornik, 11, 1979–1981 (1983), 147-171.

Girardi Jurkić V. (1987), 'Antička i kasnoantička nekropola Burle kod Medulina. Prethodni izvještaj, 1979-1981, u: Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 11, 2, 1986 (1987), 167-188.

Jelinčić, J. (1986). 'Knjiga privilegija Labinske komune (regesta svih dokumenata od 1325. do 1719.)', Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, 27, 149-204. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/127157> (Pristupljeno 25.8.2023.)

Kandler P. (1848.), 'Dell'antico Agro Albonese', L'Istria III, Trieste

Kocković Zaborski, T. (2013), 'Tomaso Luciani, Labin: Povijesno-etnografska studija / Albona: Studi storico-etnografici, Labin: Mathias Flacius, 2012.,' Histria, 3, 325-327. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/133578> (Pristupljeno 23.8.2023.)

Kos, V. (2005). 'Gradina Kunci: prilozi poznavanju gradinskih naselja Istre', Histria archaeologica, 36, 47-60. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40938> (Pristupljeno 24.8.2023.)

Kos V. (2008). 'Antička arheološka topografija municipalnog agera Alvone', "I. Porečki susret arheologa. Rezultati arheoloških istraživanja na području Istre," Poreč.

Kos V. (2008a). Labinski vremeplov, emisija Radio Labina 31.3.2008., dostupno na: <https://www.labin.com/lcplus/labinski-vremeplov-najstariji-stanovnici-labinstine-2142#!> (Pristupljeno 24.8.2023.)

Križman M. (1997) 'Antička svjedočanstva o Istri', drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Zavičajna naklada „Žakan Juri“, Pula.

Luciani T. (1868), 'Nuova iscrizione romana scoperta in Albona', La Provincia dell'Istria II, 15, 182-183.

Luciani T. (1868a), 'Nuove scoperte in Albona e Fianona', La Provincia dell'Istria II, 18, 204-205.

Luciani T. (1884), 'Iscrizioni romane scoperte nell'anno 1884', Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, 1, 1884, 35-45.

Marchesetti C. (1903) 'I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia', Trieste, (pretisak 1981).

Marušić B., Mlakar Š., Izvještaj ravnateljstvu Arheološkog muzeja Istre, br. 429 od 1.2.1966., Arhiva arheološkog muzeja Istre

Matijašić R. (1998), 'Gospodarstvo antičke Istre', Zavičajna naklada „Žakan Juri“, Pula

Matijašić, R. (2006). 'Tre iscrizioni inedite da Alvona (Albona) e dintorni', Atti del Centro di ricerche storiche, 36, 9-21. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/242057> (Pristupljeno 25.8.2023.).

Medini J. (1969), 'Epigrafički podaci o munificijencijama iz antičke Liburnije', Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 6 (3), 1964/1965; 1966/1967 (1969), 45-74.

Mihovilić K., Codacci Terlević G., Bradara T., Izvještaj o utjecaju vjetroparka Goli na kulturno povijesnu baštinu, Arhiva arheološkog muzeja Istre

Mihovilić K., Komšo D., Izvještaj o utjecaju potencijalne vjetroelektrane Ripenda na kulturno povijesnu baštinu, Arhiva arheološkog muzeja Istre

Mihovilić K., Izvještaj o obilasku lokaliteta Tihovina/Tihovinje (k.513) na području Gore Glušići, J od Labina 30.12.2012., izvještaj br. 6/13, Arhiva arheološkog muzeja Istre

Milevoj M., Strenja E. (1999) 'Labin tragom vjekova', naklada Matthias, Labin

Mirabella Roberti M. (1938), 'Notiziario archeologico', Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, 50, 233-263.

Monti V. (1913), 'Antonio Covaz', Tipografia Coana, Parenzo

Oreb F. (1965), Izvještaj Arheološkom muzeju Istre, br. 30/2-65, Labin 23.10.1965., Arhiva arheološkog muzeja Istre

Petronio P., Filippo Tomasini G. (1968), 'Memorie sacre e profane dell'Istria', Tipografia G. Coana, Trieste

Prostorni plan uređenja Grada Labina – IV. izmjene i dopune- Knjiga 1, tekstualni dio, Odredbe za provedbu plana, veljača 2020., dostupno na: www.labin.hr (pristupljeno 20.8.2023.).

Prostorni plan uređenja Grada Labina - IV .Izmjene i dopune Prostornog plana uređenja Grada Labina ("Službene novine Grada Labina" broj 03/20), dostupno na www.labin.hr (pristupljeno 20.8.2023.).

Regan K., Nadilo B (2013)., 'Naselja jugoistočne i središnje Istre i Labinštine, Istarski Kašteli', Građevinar 65, 1, dostupno na: http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE_65_2013_1_67-79_Kasteli.pdf (pristupljeno 24.8.2023.)

Rimanić M. (2003), 'Zaboravljeni Pazinjan koji je pronašao Nezakcij', Glas Istre, internetsko izdanje, 27.12.2013.

Rnjak G., Ciceran A., Zrnčić V., Županić K., Glavaš A.; Rnjak D. (2017). 'Speleološka istraživanja na području Labinštine u Istri', Subterranea Croatica, 15, 1, 24-49. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/199895> (Pristupljeno 27.8.2023.).

Starac A. (2002), 'Skulptura na nadgrobnim spomenicima Istre', Histria antiqua : Časopis međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, 8, 37-51.

Stemberger H. (1983), 'Labinska povijesna kronika, povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera', Labin: Radničko sveučilište – Narodni muzej Labin

Sticotti P. (1908), Epigrafi romane d'Istria, Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, 24, 219-339.

Šverko, A. (2019). 'Kulturno-povijesni spomenici grada Labina', Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:457823>, pristupljeno 23.8.2023.

Vragović, V. (2018). 'Analiza promjena i načina korištenja zemljišta na području Grada Labina u posljednjih 50 godina', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:979081>, pristupljeno 23.8.2023.

Internetski izvori:

Porečka i Pulska biskupija, dostupno na: <https://www.biskupija-porecko-pulska.hr/sv-just-zastitnik-grada-labina/>, pristupljeno: 30.08.2023

Župe Labin donji, dostupno na: <https://www.zupelabindonji.com/zupa-presvetog-srca-isusova/> (pristupljeno 2.9.2023.)